

16+

Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 25 (5286) 5 ліпеня 2024 г.

ISSN 0024-4686

Формула
запатрабаванай
кнігі
стар. 4–5

Спасцігаць
НОВЫ
СВЕТ
стар. 12

Тэма
подзвігу
невывучэная
стар. 13

3 Днём Незалежнасці!

Анатоль ВЯЛЮГІН

Трэцяе ліпеня

Шпітальным прыуральскім летам
з насценнага календара
лісток звычайны перад гэтым
сарвала ўвечары сястра.

Са мной да поўначы не спалі
ў палаце ціхай землякі,
ударам сэрца бласлаўлялі
удару нашага палкі

і думалі аб тых брыгадах,
што, набліжаючы франты,
на рэках, цёмных аўтастрадах
за Нёманам ірвуць масты.

А дзень устаў з-за плеч Урала —
чырванасцяжная зара
святлом святочным фарбавала
у Мінску ліст календара.
На мыліцах рыпучых,
групай,
забыўшы свой шпітальны лёс,
мы абкружылі шумна рупар
і не саромеліся слёз.

Склікалі маршы нас на свята;
здаецца, бачыў цэлы свет
чырвоны сцяг над роднай хатай
і на брані ліповы цвет.

Фота БєлТА.

Гала-канцэрт «Героям-пераможцам — памяць на вякі!» каля абеліска «Мінск — горад-герой».

«ЛіМ»-акцэнты

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Днём Незалежнасці (Днём Рэспублікі). «Вызваленне Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў усяляла ў беларусаў вялікую радасць і ўпэўненасць ва ўстанавленні міру на роднай зямлі, прадвызначыла поўнае збавенне Беларусі ад гітлераўскіх акупантаў і назаўсёды стала нацыянальным сімвалам свабоды і незалежнасці. Няскораная Радзіма, якая знішчыла агрэсара, адраділася з руін, пераадолела цяжкія наступствы базілітанскай вайны і сёння годна рухаецца наперад па суверэнным шляху развіцця», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы.

Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Канстанціна Кузняцова з 50-годдзем. «Высокі прафесіяналізм, яркае і арыгінальнае выканальніцкае майстэрства прывялі вас заслужанае прызнанне і любоў глядачоў. Дзякуючы таленту і працаздольнасці вы паспяхова рэалізавалі сябе як саліст балета, педагог і балетмайстар, творчы пачырк якога вылучаецца своеасаблівацю і запамінальнасцю», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка пажадаў Канстанціну Кузняцову новых здзяйсненняў, рэалізацыі самых смелых планаў, моцнага здароўя і шчасця на доўгія гады.

Кіраўнік дзяржавы накіраваў віншаванне жыхарам Віцебска ў сувязі з 1050-годдзем горада. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што Віцебск з'яўляецца адным з самых старажытных гарадоў на тэрыторыі Беларусі і па праву лічыцца яе культурнай сталіцай. «Віцебскія падырала свету цэлае сусор'е выдатных асоб, сярод якіх — Ефрасіння Полацкая, Марк Шагал, Геннадзь Цітовіч, Аляксей Дударэў і многія іншыя. Штогод сюды накіроўваюцца сотні турыстаў і дзясяткі тысяч турыстаў, каб стаць удзельнікамі і гасцямі яркага і самабытнага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску». Тут святая шануюць гераічную гісторыю беларускага народа, беручы памяць аб байцах Чырвонай Арміі, партызанах і падпольшчыках, якія перамаглі фашызм у гады Вялікай Айчыннай вайны», — гаворыцца ў віншаванні.

Памяць. Выстаўка «Памяць пакаленняў» працуе ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Праект, арганізаваны сумесна з Беларуска-саюзам мастакоў і Дзяржаўным музеем гісторыі Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, прымеркаваны да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Дня Незалежнасці краіны. «Памяць пакаленняў» прэзентуе жывапісныя творы з фондаў Беларускага саюза мастакоў аб непрымымай барацьбе савецкага народа з ворагам. Другая частка экспазіцыі знаходзіцца ў выставачных залах музея на вуліцы Ракаўскай, 17. Прадстаўлены графічныя работы народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча, іншых вядомых беларускіх аўтараў. Дапаўняюць праект каштоўныя артэфакты і тэматычныя стэнды. Выстаўка працуе да 1 верасня.

Свята. У рамках традыцыйных Купалаўскіх святаў заўтра ў 10.00 у парку імя Янкі Купалы адбудзецца ўрачыстая цырымонія ўскладання кветак да помніка народнаму паэту Беларусі з нагоды 142-годдзя з дня яго нараджэння. Ва ўрачыстасці возьмуць удзел нашчадкі Янкі Купалы, прадстаўнікі Саюза пісьменнікаў Беларусі і ўстаноў культуры сталіцы. У 12.00 у Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязьніка» адбудзецца Рэспубліканскае свята паэзіі, песні і народных рамэстваў «З адною думкаю аб шчасці Беларусі...», якое ладзіцца сумесна з Маладзечанскім райвыканкам і СПБ. Вершы, прысвечаныя Песняру, працягаюць сучасныя паэты. Выступаць таксама акавальны ансамбль рускай песні «Берагі», ансамбль традыцыйнай карэйскай культуры «Арыранг» і фальклорныя калектывы Маладзечанскага раёна.

Фестываль. Летні фестываль «Купала-фэст» упершыню пройдзе ў Віцебску 6 і 7 ліпеня, інфармуе БелТА. Двухдзённы фестываль запрашае ўдзельнікаў і гасцей у дворык абласной філармоніі. У праграме — выступленні кавэр-бэндаў, ансамбля танца, музыкі і песні «Талака» з аўтарскімі праектамі «Услед за сонцам», конкурсы, лекцыі, майстар-класы ды іншае. Інтэрактыўны спектакль артыстаў філармоніі «Складаем казку» — у тэатральнай праграме фестывальных дзён. Дзве пастаноўкі паказае Беларускае тэатр «Лялька».

Фэст «Джаз у горадзе N» пройдзе сёння і заўтра ў Нясвіжы. Фестываль — сумесны праект Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі імя Міхаіла Фінбэрга і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Сення музыкантаў прадставяць гасціям праграму «У рытме джаза», у аснову якой леглі класічныя шэдэўры ў джазавай інтэрпрэтацыі. Заўтра адбудзецца канцэрт «Джаз на ўсе часы» — прагучыць класіка джаза ад вядомых кампазітараў, музыкантаў, аранжыроўшчыкаў і выканаўцаў. Аўтар праекта — мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор аркестра Максім Расоха.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

з нагоды

На мове сяброўства

У Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда» паступілі віншаванні з Днём Незалежнасці Беларусі ад прадстаўнікоў літаратурнай супольнасці з розных краін свету.

Святлана Ананьева, загадчык аддзела міжнародных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. Аўзава, літаратуразнаўца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі (Алматы, Казахстан):

— Рада павіншаваць беларускіх сяброў з вялікім святам! Мы таксама шануем памяць пра Вялікую Айчынную вайну. Часта згадваем імёны нашых суайчыннікаў, якія ваявалі ў розных кутках Беларусі, вызваляючы нашы прасторы ад ворагаў і змагаючыся з фашыстамі ў партызанскіх атрадах. Адна з такіх асоб — дзяржаўны дзеяч, літаратуразнаўца, празаік Адзіў Шарыпаў. Мне прыемна, што мы не аднойчы згадалі яго ў апошнія гады і ў Беларусі: праз публікацыі ў друку, на круглым сталі «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», што традыцыйна многія гады праводзілі ў Дзень беларускага пісьменства. І мне выпала гонар удзельнічаць у размовах на гэтай аўтарытэтай пляцоўцы. Са святам, дарагія мае беларусы!

Эміль Насіры, член-карэспандэнт Міжнароднай акадэміі навук, заснавальнік і галоўны рэдактар міжнароднага часопіса «Мой Азербайджан» (Баку, Азербайджан):

— Я часта бываю ў Беларусі. З'яўляюся ўнукам ветэрана Вялікай айчыннай вайны. І для мяне дата 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — дарагая, бліжэй падзея. Віншуючы беларусаў з 3 ліпеня, я пацвярджаю, што з вялікай увагай сачу за падзеямі ў Беларусі. І уражаны парадам, які вы правялі. Мне надзвычай прыемна было бачыць на парадзе вайскоўцаў з Азербайджана! Уражаны выступленнем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнка,

які настойліва ўмацоўвае мір ва ўсім свеце, выразна робіць сваю справу палітычнага лідара, думаючы, дбаючы пра будучыню ўсяго чалавецтва. Віншую Беларусь!

Бэй Вэньлі, дырэктар Цэнтра вывучэння Беларусі ва Усходне-Кітайскім педагагічным універсітэце (Шанхай, Кітай):

— Беларусь — наш добры сябар, наш аўтарытэты партнёр. Мне вельмі прыемна віншаваць беларускіх сяброў з Днём Незалежнасці, з 80-годдзем вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Мы даўно стварылі Цэнтр вывучэння Беларусі ў нашым універсітэце. Нас надзвычай цікавіць гуманітарнае, адукацыйнае супрацоўніцтва з вайсковымі краінамі. Рады, што апошнім часам у нас складаюцца добрыя стасункі з Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Ведаю, што, пачынаючы з новага дзесяцігоддзя XXI стагоддзя, пашырылася прастора прадстаўлення беларускай літаратуры ў Кітаі ў перакладзе на кітайскую мову.

Рыма Абызава, дырэктар музея Янкі Купалы ў Пячышчах (Казань, Расійская Федэрацыя):

— Віншую беларускіх сяброў са святам! Мы ў Татарстане ганарымся, што пайднаны з Беларусцю многімі стасункамі — вытворчымі, культурнымі, літаратурнымі. Даволі часта да нас у музей наведваюцца дзеячы культуры, літаратуры Татарстана, проста звычайныя людзі. Мы трымаем у памяці, захоўваем усю інфармацыю пра знаходжанне ў нашай старонцы народнага песняра Беларусі Янкі Купалы. Дзякую маім любімым татарскім пісьменнікам Роберту Мінуліну, Рэнату Харысу, што яны заўжды былі блізка да беларускай літаратуры, мастацкага свету. Шмат пісалі пра Беларусь, перакладалі творы беларускіх паэтаў. Асабліва шмат зрабіў і робіць цяпер у гэтым кірунку народны паэт Татарстана Рэнат Харыс. Са святам, беларусы!

Запісаў Сяргей ШЫЧКО

не абмініце

Подзвігу прывітаеца

Пабачыць свет чарговы пераможца альманаха «Армія і культура». Ужо не першы год старшынёй яго рэдакцыйнай калегіі з'яўляецца старшыня МГА СПБ Міхась Пазнякоў.

Нумар цяжка прысвечаны 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На яго старонках змешчаны вершы класікаў Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Кандрата Крапівы, а таксама сучасных паэтаў Міхася Пазнякова, Наталлі Саветнай, Андрэя Боксы, Алены Чаплінскай, Сяргея Закладнага. Проза прадстаўлена творами Анатоля Сульянова, Валянціны Быстрымовіч, Мікалая Асанова. Шырока і разнастайна прадстаўлена і публіцыстыка. Сярод аўтараў — Уладзімір Макараў, Віктар Паўлаў, Тамара Кавальчук, Леанід Свігін, Віктар Уладзіміраў; расійскія публіцысты Валянцін Баюканскі і Аляксандр Калеснік. У рубрыцы «Праба піра» надрукаваныя эсэ і замалёўка сувораўцаў Глеба Радзюка, Міхаіла Сарокіна і Паўла Ковеля. Літаратурнае крытыка прадстаўлена артыкуламі Уладзіміра Навумовіча «Ваенная тэма ў беларускай літаратуры».

Павел КУЗЬМІЧ

Унёсак ва ўшанаванне памяці

Да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь выйшаў зборнік паэзіі, прозы і публіцыстыкі, прысвечаны 80-годдзю з дня вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў «Пад зоркай Перамогі». У кнігу ўвайшлі творы членаў Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Стварэнне зборніка — вялікі ўнёсак пісьменнікаў ва ўшанаванне памяці продкаў, якія цаной свайго жыцця падаравалі нам светлыя і шчаслівыя гады існавання пад мірным небам. І няхай гэтая кніга стане добрым спадарожнікам і настаўнікам кожнаму чытачу.

Тамара КАВАЛЬЧУК

Кніжная дыпламатыя

Усё болей ўмацоўваюцца стасункі паміж літаратурамі Башкартастана і Беларусі. Нядаўна ва Уфе выдана «Анталогія сучаснай беларускай літаратуры» на башкірскай мове. Вялікая група паэтаў, празаікаў, перакладчыкаў, кнігавыдаўцаў, якая працавала над такім важным для развіцця дружбы праектам, адзначана граматамі Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Сярод ўзнагароджаных — старшыня Саюза пісьменнікаў Рэспублікі Башкартастан Айгіз Баймухаметаў, намеснік старшыні, укладальнік кнігі, перакладчыца Танзіля Даўлетбердзіна, перакладчыкі Салават Абуза-

стасункі

Супрацоўніцтва з Асацыяцыяй пісьменнікаў Кітая

Пашыраецца прастора літаратурных сувязей паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Асацыяцыяй пісьменнікаў Кітая. Нядаўна СПБ атрымаў ліст з аддзела па еўрапейскіх і амерыканскіх справах Міжнароднага аддзела Асацыяцыі пісьменнікаў Кітая.

Калегі-літаратары з Пекіна звярнулі ўвагу на неабходнасць шырэй прадстаўляць беларускую класічную і сучасную літаратуру ў літаратурна-мастацкіх перыядычных выданнях. У многіх з іх Асацыяцыя пісьменнікаў Кітая праводзіць палітыку шырокай увагі да мастацкага перакладу, да знаёмства кітайскага чытача з самымі рознымі нацыянальнымі літаратурамі.

— Мы гатовы абмяркоўваць пытанне публікацыі перакладаў беларускай паэзіі на кітайскую мову, — дзеліцца сваімі развагамі спадарыня Су Юэ з аддзела па еўрапейскіх і амерыканскіх справах. — Рады, што атрымалі падборкі вершаў беларускіх класікаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цёткі, Максіма Багдановіча ў перакладзе прафесара Гу Юэ з прадмовамі, падрыхтаванымі беларускімі літаратуразнаўцамі. Праект іх публікацыі ўжо знаходзіцца на разглядзе ў рэдакцыі аднаго з нашых патэтычных часопісаў. Мы ўражаны і якасцю перакладаў, і грунтоўнымі прадмовамі.

Таксама бакі абмяркоўваюць тэму публікацыі твораў маладых кітайскіх пісьменнікаў у перакладзе на беларускую мову на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» і часопіса «Маладоць». У стадыі распрацоўкі — і іншыя творчыя праекты супрацоўніцтва Саюза пісьменнікаў Беларусі і Асацыяцыі пісьменнікаў Кітая.

Варта нагадаць, што ў 2022—2024 гг. у Пекіне пачылі свет «Зборнік твораў сучасных беларускіх пісьменнікаў», а таксама асобныя кнігі Андрэя Федаранкі і Алеся Бадака ў перакладзе на кітайскую мову.

Раман СЭРВАЧ

раў, Ларыса Абдуліна, Фарзана Акбулатова, Зухра Буракаева, Гульсіра Гізатуліна, Зульфія Хананова, Айгуль Габітава, дырэктар выдавецтва «Кітап» імя Зайнаб Бішавай Эльміра Хайрыгзізінава, галоўны рэдактар гэтага выдавецтва Зульфія Карабаева і іншыя сябры беларускай літаратуры.

Першыя асобнікі анталогіі, у якой творы некалькіх дзясяткаў нашых сучасных паэтаў і празаікаў, ужо трапілі ў Беларусь. Саюз пісьменнікаў Беларусі працуе над падрыхтоўкай да выдання анталогіі башкірскай літаратуры ў перакладзе на беларускую мову. Мяркуюцца, што кніга пачынецца свет у 2024 годзе.

Міхась ПРЫМАКА

імпрэзы

Важныя даты

У рамках Рэспубліканскай акцыі «Лета з добрай кнігай» у дзіцячай бібліятэцы-філіяле № 14 імя У. Караткевіча г. Віцебска прайшла творчая сустрэча, прысвечаная 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 1050-годдзю горада Віцебска, з паэтэсай, дзіцячай пісьменніцай, старшынёй Віцебскага абласнога аддзялення СПБ Тамара Красновай-Лусачанка.

Падчас мерапрыемства прагучалі вершы Тамары Іванавы не толькі ў выкананні аўтара, юныя ўдзельнікі сустрэчы вывучылі на памяць творы з кнігі паэтэсы «Край родны любімы», падрыхтавалі малюнок да яе вершаў.

Пісьменніца падкрэсла важнасць для ўсіх беларусаў 80-годдзя вызвалення Беларусі ад фашысцкай акупацыі, якое адзначаецца ў гэтым годзе, нагадала аб каласальнай цане, якую заплацілі жыхары нашай краіны. Уразілі прадэманстраваныя фатаграфіі разбуранага пасляваеннага горада і сучаснага прыгожага і квітнеючага Віцебска.

Напрыканцы сустрэчы Тамара Іванавна выказала пажаданне дзецям берагчы і шанаваць мір як найвышэйшае дасягненне нашай краіны.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ

Пісаць прозай

Людміла Кебіч прэзентавала ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага новую кнігу прозы «Неба ў дьяментах» (Выдавецкі дом «Звязда»).

Мерапрыемства аб'яднала аматараў сучаснай айчынай літаратуры рознага ўзросту. У галоўнай кніжніцы вобласці сабраліся сябры і калегі пісьменніцы, грамадскія дзеячы, навукоўцы, работнікі культуры і адукацыі.

Людміла Кебіч гэзсіна ахарактарызавала кнігу «Неба ў дьяментах». З водгукамі выступілі эксперты ад чытацкай супольнасці: кандыдат філалагічных навук, старшы выкладчык кафедры беларускай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Святлана Тарасова, доктар філалагічных навук, літаратуразнаўца, Тацяна Аўтуховіч і паэт, публіцыст, літаратурны крытык Дзмітрый Радзівончык.

Прагучала шмат музыкі і песень. Адно з іх (на словы Людмілы Кебіч) выканала кампазітар Ірына Трацяк. Некалькі інструментальных нумароў падарыла музычны педагог, акардэаніст Марына Лаўрык. Са словамі сяброўскіх віншаванняў да Людмілы Антонаўны звярнуліся паэтэса з Ліды Людміла Краснадубская і пісьменнік з Мінска Васіль Шырко.

Свята адбылося пры падтрымцы Выдавецкага дома «Звязда». Усе ахвотныя маглі набыць кнігу з аўтарскім аўтографам. За актыўнае супрацоўніцтва з выдавецтвам Людміла Кебіч атрымала ганаровую грамоту ўстановы. Дзмітрый Радзівончык адзначаны за супрацоўніцтва з газетай «Літаратура і мастацтва».

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ

Сустрэча з краязнаўцай

Святлану Кошур, апантаную збіральніцу памятак пра Карэліцкі край, Наваградчыну, добра ведаюча на Гродзеншчыне. Яна доўгі час працавала ў Карэліцкім краязнаўчым музеі, напісала цэлы шэраг кніг, прысвечаных гісторыі роднай старонкі. Нядаўна чытачы сустрэліся з зямлячкай у Карэліцкай раённай бібліятэцы.

Размова, зразумела, ішла пра адкрыцці і знаходкі, а таксама пра няздзейсненыя планы, якіх у аўтарцы гэтага даследчыка, члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Святланы Кошур даволі шмат. Амаль дзве гадзіны доўжыўся дыялог з зацікаўленымі чытачамі.

Мэтаакіраванае служэнне такіх літаратараў, як Святлана Кошур, справе вывучэння рэгіянальнай гісторыі, краязнаўчай справе ўражае, з'яўляецца напамінам пра тое, што сабралі і ёй, і яе палічнікамі звесткі павін-

ны і проста абавязаны быць выкарыстаны ў гісторыка-асветніцкім, пагрыятачным выхаванні грамадства. Найперш — у выхаванні моладзі і школьнікаў. Сёлета спаўняецца 35 гадоў, як у карэліцкай раённай газеце «Польмя» быў надрукаваны першы краязнаўчы нарыс Святланы Андрэўны.

Летась у Выдавецкім доме «Звязда» выйшла кніга краязнаўчых нарысаў двойчы лаўрэата прэміі імя А. І. Дубко «За дасягненні ў галіне культуры і мастацтва» Святланы Кошур «Праз пацінчу часу: сцэжамі свіцязянскай ямлі». Зборнік можна набыць у кнігарнях ААТ «Белкніга» і ў Мінску ў кнігарні «Акадэмікніга» па адрасе: праспект Незалежнасці, 72.

Прыемных сустрэч з творчасцю Святланы Андрэўны Кошур! Новых чытацкіх і радзімазнаўчых адкрыццяў!
Кастусь ХАДЫКА

Пад мірным небам Беларусі

У Доме літаратара адбылася сустрэча сувораўцаў са старшынёй Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхасём Пазняковым і кампазітарам Віктарам Мяцельскім.

Літаратурна-музычнае мерапрыемства «Пад мірным небам Беларусі», прысвечанае 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, — сумесны творчы праект Саюза пісьменнікаў Беларусі і Мінскага сувораўскага ваеннага вучылішча, дзе ўдзяляюць вялікую ўвагу патрыятычнаму выхаванню.

Тэматыка паэзіі Міхаса Пазнякова надзвычай разнастайная: Радзіма, бацькоўская хата, родная мова, гістарычнае мінулае... У Доме літаратара гучалі яго вершы «Беларусь», «Матуля», «9 мая», «Спявае жыта» і інш. Міхась Паўлавіч раскажаў, што ўкладвае ў паніцце «патрыятызм», а таксама якімі якасцімі павінен валодаць сучасны сувораец. Распавёў, праз якія невыносныя пакуты прайшоў народ, каб сёння хлопчыкі-падлеткі, шчасліва жылі пад мірным небам. Заклікаў сувораўцаў праз усё жыццё захоўваць памяць аб тых смелых, мужных і адважных людзях, многія з якіх даной свайго жыцця здабывалі для нас шчасце жыцця ў міры і згодзе. Сувораўцы 4 узвода 3-й роты разам са сваім выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры Наталіяй Буркевіч падрыхтавалі

Фота Васіля Куцікова.

змястоўныя і цікавыя пытанні, на якія Міхась Паўлавіч адказаў падчас сустрэчы.

Віктар Мяцельскі спецыяльна прыехаў на сустрэчу з сувораўцамі з роднага Пінска. Ён выканаў песні на словы Міхаса Пазнякова «Заўжды вярнуся», «Присяга», «К единству» і інш., музыку да якіх напісаў.

Напрыканцы сустрэчы камандзір 4 узвода 3-й роты капітан Дзмітрый Літвінов уручыў Міхасю Пазнякову памятную кнігу «Нам с детства каждому вручили это имя», прысвечаную 70-гадоваму юбілею МСВВ. А старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ перадаў у бібліятэку вучылішча нумар часопіса «Армія і культура», у якім надрукаваны творчыя работы сувораўцаў Міхаіла Сарокіна, Паўла Ковеля, Леба Радзюка, і пажадаў юнакам навучыцца пераадоляваць цяжкасці ў жыцці, павяжаць бацькоў, цаніць сяброўства, любіць родную краіну, быць сапраўднымі абаронцамі Айчыны і берагчы мір на сваёй зямлі.

Вераніка КАЛАМІЙЦАВА

«ЛіМ»-люстэрка

Пагадненне аб супрацоўніцтве паміж Дзяржаўнай публічнай навукова-тэхнічнай бібліятэкай Расіі і Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі падпісана днямі ў Маскве, паведамляецца на сайце nlb.by. Цырымонія падпісання дакумента адбылася ў рамках рабочага візиту генеральнага дырэктара НББ Вадзіма Гігіна ў Дзяржаўную публічную навукова-тэхнічную бібліятэку Расіі. Падчас сустрэчы з яе генеральным дырэктарам Аляксандрам Караванам і навуковым кіраўніком Якавам Шрайбергам былі абмеркаваны напрамкі двухбаковага супрацоўніцтва і планы рэалізацыі шэрагу сумесных ініцыятыў.

У рамках XXXIII Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» адбудзецца серыя мерапрыемстваў Дня нацыянальных культур краін — удзельніц ШАС. Як гаворыцца на сайце Міністэрства культуры Беларусі, новы культурны форум закліканы аб'яднаць краіны пад дэвізам «За мір і стварэнне — РАЗАМ з ШАС». Праграму мерапрыемстваў Дня нацыянальных культур краін-удзельніц ШАС складуць сустрэча міністра культуры ў фармаце круглага стала, на якой будзе прысутнічаць Генеральны сакратар ШАС Чжан Мін, наведванне Музея-сядзібы І. Я. Рэпіна «Здраўнёва» і прадстаўленні нацыянальных культур, ураднёных рамёстваў і промыслаў у канцэпцыі народнага падворка.

Сумесная выстаўка Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Пятроўскай акадэміі навук і мастацтваў (Санкт-Пецярбург, Расія) і манастыра Нараджэння святога Іаана Хрысціцеля (п. Ясенавац, Сербія) адкрылася напярэдадні Дня Незалежнасці. Экспазіцыя «Свята памяці», што размешчана ў галерэі «Другі павер» аддзела старажытнабеларускай культуры, прымаркавана да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Так, прадстаўлены прынт-копіі жывапісных работ манашкі Марыі, насельніцы манастыра Раства святога Іаана Хрысціцеля, выкананых ў наўна-ікананічным стылі і прысвечаных тэме генацыду сербаў у сістэме канцэнтрацыйных лагераў, жывапісныя палотны мастакоў з Санкт-Пецярбурга, а таксама старажытнабеларуская драўляная скульптура.

Драўляны мост праз раку Манастырку да Аляксандра-Неўскай лаўры ў Санкт-Пецярбургу адрамантавалі з выкарыстаннем гістарычных чарцяжоў. Пра гэта паведаміў у сваім Telegram-канале губернатар горада Аляксандр Бяглоў. Арачны драўляны мост унікальны для Санкт-Пецярбурга, адзіны пабудаваны на такой канструкцыі і тэхналогіі. Падчас рамонтнага было захавана яго гістарычнае аблічча 1830-х гадоў: пралётную будову складаюць шэсць аракаў, вырабленых з хваёвых дошак і злепленых паміж сабой сінтэтычным клемам на аснове эпоксіднай смалы.

Будынак земскай школы ў вёсцы Канстанцінава Рязанскай вобласці, у якой з 1905 да 1909 года вучыўся Сяргей Ясенін, капітальна адрамантауюць у верасні — да 129-годдзя з дня нараджэння паэта. У планах, у прыватнасці, замяніць дах школы, аднавіць гістарычнае аблічча вокнаў і дзвярэй, інфармуе «ИТАР-ТАСС» са спасылкай на Дзяржаўны музей-запаведнік С. А. Ясеніна. Таксама будзе зроблена новая ўваходная група і адрамантаваны лэвіцы ў вёсцы Канстанцінава быў пабудаваны ў 80-х гадах XIX стагоддзя. У 1995 годзе ён быў адноўлены па гістарычных фатаграфіях і архіўных звестках. Дарэчы, запланавана добраўпарадкаванне плошчы вёскі Канстанцінава.

Кніга Юрыя Карабчэўскага «Уваскрэсенне К. Маякоўскага» выйшла ў выдавецтве АСТ у «Рэдакцыі Алены Шубінай». Выданне працягвае серыю «Незалежны ўжэст». Кніга «Уваскрэсенне Маякоўскага» была ўпершыню выдана ў Мюнхене ў 1985 годзе (у дастоена прэміі імя Уладзіміра Даля), у Расіі яна павячыла свет у 1990-м, выклікаўшы неадназначную рэакцыю крытыкаў і публікі. З таго часу кніга не перавыдавалася. Сучаснае выданне суправаджаецца ўступным артыкулам Волгі Цімафеевай, філолага і журналіста, рэдактара першага расійскага выдання кнігі.

Сіквел містычнай камедыі «Бітлджус» Ціма Бэртана стане фільмам адкрыцця 81-га Венецыянскага кінафестывалю, паведаміла дырэкцыя агляду. Сусветная прэм'ера пройдзе 28 жніўня па-за конкурсам. Сюжэт другой часткі расказажа пра Лідзію Дзіц (яе іграе Вайнона Райдэр) і яе дачку Астрыд (геранію ўвасабіла Джэна Артэра), якія выпадкова адкрываюць партал у той свет і заклікаюць Бітлджуса (каварнага духа іграе Майкл Кітан). У працягу фільма таксама здымаліся Уілем Дэфо, Моніка Белучы, Джасцін Тэру і Кэтрын О'Хара. Венецыянскі кінафестываль будзе праходзіць з 28 жніўня да 7 верасня. Старшынёй журы прызначана актрыса Ізабэль Юпер. Праграму аб'явіць 23 ліпеня.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

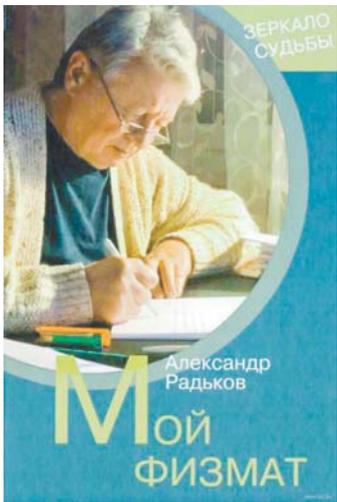
Аляксандр РАДЗЬКОЎ:

«Самы цікавы, але і мастацкі вобраз —

У нас унікальны суразмоўца. За яго плячым — праца на пасадзе міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь. Аляксандр Міхайлавіч таксама з'яўляўся першым намеснікам кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта. Сёння ён актыўны грамадскі дзеяч і пісьменнік. Яго школа жыцця настолькі багатая на досвед — грамадзянскі, навуковы, літаратурны, што захацелася атрымаць адказы на самыя актуальныя і недзе нават філасофскія пытанні, якія дагэтуль былі прыгожага пісьменства як з'явы.

— Аляксандр Міхайлавіч, вы аўтар мноства падручнікаў і дапаможнікаў па матэматыцы, а цяпер і лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Ці існуе, на вашу думку, формула паспяховага пісьменства?

— Ірына Хакамада неяк адзначыла, што кніга будзе заведана паспяхова, калі ў загалюк ёсць адно са слоў — «секс» ці «грошы». У чымсьці яна мае рацыю. У жыцці можна асабліва не напружвацца: не імкнуцца атрымаць адукацыю, не старацца асвоіць прафесію, не цікавіцца мастацкай творчасцю, не чытаць кніг — але тады і прыемнасці звужаюцца толькі да ежы, выпіўкі і адзначаных Хакамадай устаноў. Для атрымання асалоды ад вытанчанай музыкі, незвычайнай карціны, ката Шродзінгера, матэматычнай формулы трэба многа над сабой працаваць, пастаянна удасканальвацца, інтэнсіўна спазнаваць. У гэтым сэнсе чалавек нагадвае сферу: чым больш ён асэнсоўвае наваколны свет, тым больш радыус гэтай сферы і больш кропак яе складання з рэчаіснасцю, у тым ліку і для атрымання задавальненняў.

Думаць пра тое, ці будзе твая кніга папулярнай, — не першарадна. Падручнік, аповесць, роман, зборнік вершаў ці казак павінны «папрасіцца» на выхад, выспець для выдання. І аўтар гэта павінен адчуць. У мяне так было першпачаткова. Мы з калегамі на кафедры алгебры і геаметрыі ў свой час заўважылі, што для засваення студэнтамі алгарытмаў карысна

Фота: БелТА.

паказаць ім прыклады рашэння падобных задач, пасля прапанаваць задачы для самастойнай работы і тэст для самакантролю па набытых ведах. Нашы загатоўкі і напрацоўкі па ўсім навучальным курсе алгебры і тэорыі лічбаў мы звялі ў адну кнігу. Гэтым вучэбным дапаможнікам зацікавілася выдавецтва «Вышэйшая школа». Кніга дагэтуль папулярная ў студэнтаў, аказалася запатрабаванай у ВНУ не толькі Беларусі. Заўважу, не толькі папулярнай, колькі запатрабаванай. Я, напрыклад, хачу, каб была запатрабаванай кніга прафесара БДУ Віктара Іванавіча Іўчанкава «Беларуская арфаграфія ў медыя». Гэта таксама вучэбны дапаможнік, але як жа ён неабходны кожнаму журналісту, пісьменніку, настаўніку славаеснасці. Для культуры маўлення, для пісьменнасці, для павышэння прафесіяналізму. Так, тэст гэтай кнігі навуковы, яго працятанне патрабуе пэўных функцыянальных навыкаў, але якое ж атрымліваеш задавальненне ад думак, назіранняў, прыкладаў і парад аўтара.

Канешне, сказаць, што аўтар наогул не думае пра магчымую папулярнасць сваёй кнігі, будзе няпраўдай. Не ў першую чаргу, але ўсё ж такі думае. Але прадказаць яе цяжка. Мне, напрыклад, здавалася, што папулярнай стане кніга «Рэктары». Многія вучыліся ва ўніверсітэтах, добра памятаюць сваіх педагогаў, дэканаў і ўдзячны ім, разумеюць значнасць для грамадства такой фігуры, як рэктар, — гэтай кнігай, як я меркаваў, дакладна многія зацікавіцца. Але не. Па сцвярджэнні маіх сяброў, пісьменнікаў Алеся Карлюкевіча і Алеся Бадака, яна аказалася «элітарнай», гэта значыць, запатрабаванай вузкім колам людзей, тых, хто, магчыма, сам спадзяецца ў будучыні стаць рэктарам.

А вось кнігу «Аб матэматыцы і матэматыках» я першпачаткова адрасаваў вузкаму колу спецыялістаў у гэтай навуковай галіне, а аказалася, што ўзлётам матэматычнай думкі беларускіх вучоных цікавіцца вельмі вялікая колькасць людзей. Кніга «разліцелася» імгненна, і спатрэбілася яе другое выданне.

Формула паспяховага, папулярнага выдання, мяркую, усё ж ёсць. Аднак яна шматпараметрычная, імавернасная і таму далёка не відэавочная. Найлепш кіравацца першпачатковай запатрабаванасцю кнігі, зразумела, адчуць, што яна ўжо выспела, прасіцца ў свет, да чытачоў, трымаць у сабе яе ўжо немагчыма, вось тады і адпусціць.

— «Рэктары», «Дискретный подход к наблюдению жизни», «Мой физмат», «Маленькие истории большой семьи»... Як у вас з'яўляюцца задумкі для новых кніг? Хто ці што падштурхоўвае?

— Першпачаткова я задумаў толькі адну кнігу — «Аб матэматыцы і матэматыках». Гадоў 30 таму. Доўгі час я выкладаў ва ўніверсітэце вышэйшую матэматыку: чытаў лекцыі, вёў практычныя заняткі, займаўся навуковымі даследаваннямі ў гэтай сферы. І заўсёды захапляўся прыгожай думкай, вытанчанай тэарэмай, тэорыяй. Напрыклад, тэорыя матрыц у цэлым і яе асобнымі сцвярджэннямі. Матрыцы — гэта прамавугольныя тэблы лічбаў, і іх, аказваецца, можна складваць і перамяжаць. Яны так цікава ўпарадкаваны, утрымліваюць у сабе мноства найцікавейшых уласцівасцей, знаходзяць рознае прымяненне: ад рашэння самых простых сістэм лінейных ураўненняў да матэматычнай трактоўкі законаў квантавай фізікі. Гэтая тэорыя — узлёт матэматычнай думкі. Падобныя рэчы мы абмяркоўвалі з калегамі, са студэнтамі. Я тады яшчэ заўважыў, што ў папулярным выкладанні яны цікавыя многім людзям. Аб тым, каб звесці іх у адну кнігу, не думаў, аднак выразна бачыў, што згадванне такіх узлётных чалавечай думкі ўпрыгожвае лекцыю, зацікаўлівае студэнтаў вучэбным прадметам, узбагачае іх матэматычную культуру.

Ідэя напісаць кнігу аб шэдэўрах матэматычнай думкі мне прыйшла ў галаву толькі тады, калі ўжо некалькі гадоў працаваў на пасадзе міністра адукацыі. Я добра разумеў, што толькі маіх уражанняў будзе недастаткова. Матэматыка аб'ёмная, шматгранная, складаная. Трэба захапіць гэтай ідэяй сваіх калег — вядомых матэматыкаў Беларусі. Упоўнены, на маю просьбу падзяліцца сваімі меркаваннямі на гэтую тэму — нават тады, калі я працаваў на пасадзе рэктара ўніверсітэта, — яны б не адгукнуліся. Па-першае, гэта вельмі няпростая задача — выкласці даступнай школьніку мовай тое, што ў матэматыцы прыводзіць цябе ў захапленне. Па-другое, хто ты такі, каб дзеля цябе брацца за гэтую работу. А вось міністру адмовіць складана. Тым больш што да гэтага часу я быў ужо асабіста знаёмы практычна з усімі вядомымі матэматыкамі нашай краіны. І яны адгукнуліся! Не ўсе, канешне, каго я прасіў, але многія.

На асэнсаванне і апрацоўку ўсіх матэрыялаў кнігі спатрэбілася 20 гадоў. І мне цяпер прыемна, што яна выклікала вялікую чытацкую цікавасць. «Дыскрэтыны падыход да назірання жыцця» — гэта мая калекцыя цікавых гісторый, якія знаходзіў у газетах, часопісах, кнігах, выносіў з навуковых канферэнцый, зносіў з сябрамі, пасяджэнняў урада. Некаторыя з іх я запісаў, таксама яшчэ ва ўніверсітэце. Гэтымі запісамі карысталася ўся мая сям'я — шукалі там нешта для сваіх выступленняў, рэфератаў, нават тостаў на вясельных застольях. Пасля сыходу з дзяржаўнай службы я вырашыў іх сабраць разам, бо яны былі парасыпаны паўсюль. Раздрукоўку гэтых матэрыялаў убачыў Алесь Карлюкевіч, тады міністр інфармацыі. Ён сказаў, што гэтыя гісторыі трэба выдаць адной кнігай. Там, у прыватнасці, добра гаворыцца пра чыноўнікаў. Яны ж сапраўды вельмі адукаваныя, цікавыя, дасціпныя людзі. Няхай усе гэта ведаюць. І меў рацыю: у продажы кнігі ўжо даўно няма.

«Мой физмат» — падзяка маім студэнцкім настаўнікам. Фізмат Магілёўскага педінстытута быў адным з найлепшых факультэтаў гэтага профілю ва ўсім Саюзе Саюза. Але ў кнізе я хацеў яшчэ даследаваць заканамернасці развіцця ўніверсітэта з пазіцыі яго асноўнага структурнага падраздзялення — факультэта. А «Маленькія гісторыі вялікай сям'і» — таксама даследаванне, але ўжо калектыўнае. Мы вывучалі сямейныя адносіны з двух прынцыпова розных ракурсаў, бо пісалі гэтую кнігу ўдвая з Наталіяй Ігнаценка. Мужчынскі і жаночы погляд на адны і тыя ж рэчы, уражання бацькі і дачкі, рацыянальны і пачуццёвыя ацэнкі... Азарта спрачаліся, сварыліся. Нават кідалі гэтую работу, ды назменна да яе вярталіся. Хоць кніга чытачоў і зацікавіла, але мы дагэтуль сумняваемся, ці трэба было публікаваць такія гісторыі. Кожная сям'я па-свойму цікавая, але людзей цікавіць перш за ўсё свае, уласныя, а не чужыя гісторыі. Ды і асабіста мы раскрылі ня-мала, ці трэба было так рабіць?

Што падштурхоўвае аўтара да напісання кніг, адназначна не адкажаць. Розныя фактары і прычыны, але яны павінны быць важкімі і выпактаванымі.

— Пра каго ці што хацелі б яшчэ напісаць? Магчыма, цяпер якраз працуеце над новым творам?

— У Выдвецкім доме «Звязда» рыхтуецца да друку кніга «Украпіны

САМЫ СКЛАДАНЫ ГЭТА ЧАЛАВЕК»

ў афіцыйныя, навуковыя і карпаратыўныя даклады, а таксама зместы гутарак і размоў». Мне падаецца, што назва досыць поўна характарызуе змест і прызначэнне гэтай работы. Прыемна, што часопіс «Маладосць» зацікавіўся кнігай і ў трох нумарах (№№ 3—5 за 2024 год) апублікаваў яе скарачаны варыянт у перакладзе на беларускую мову Алеся Карлюкевіча. Я яму часта з гэтай нагоды выказваю сваю крыўду: у яго перакладзе тэксты ўспрымаюцца лепш, чым у арыгінале. Але ў адказ ён толькі ўсміхаецца.

Хачу на гэтую тэму крыху паразважаць. Я выхаваны навуковым асяроддзем, вучыўся пісаць усё жыццё. Але толькі навуковыя артыкулы, навучальныя дапаможнікі, манаграфіі, дысертацыі. Мова гэтых публікацый патрабуе ланкачнасці, шчыльнасці фактуры, строгай логікі выкладання. Таму мае тэксты сухаватыя, не такія вобразныя, як хацелася б. А ў тых, каму прырода дала паэтычны талент, тонкае адчуванне мовы, мастацкае ўспрыманне свету, тэксты насычаны эмоцыямі, яркімі фарбамі, незвычайнымі ўражаннямі. Таму ў перакладзе Карлюкевіча я свае тэксты пазнаю, але яны нейкія іншыя, больш мяккія, плаўныя. Думаю, што гэта яшчэ і дзякуючы беларускай мове, яе лексічнай культуры.

Дарчы, я рэгулярна чытаю галоўныя беларускія літаратурна-мастацкія часопісы — «Полымя», «Нёман». Бачу, напрыклад, што часопіс «Маладосць» друкуе работы маладых аўтараў. Пісаць маладыя людзі будуць заўсёды. Гэта прыродная патрэба чалавечай супольнасці. Не ўсе яны стануць прафесійнымі пісьменнікамі, журналістамі і нават блогерамі. Але іх трэба друкаваць, падтрымліваць і вучыць пісьменніцкаму майстарству. Мне, напрыклад, у творах маладых аўтараў не хапае фактуры, глыбіні і арыгнальнасці думкі, філасофскіх абагульненняў... Нічога, набудуць! Усё жыццё ў іх наперадзе. Я ж часта бачу і іх літаратурны талент, і ўпэўненнае валоданне сучаснай мовай, і арыгнальнасць сюжэтаў, і незвычайнасць мастацкіх вобразаў.

Безумоўна, самы цікавы, але і самы складаны мастацкі вобраз — гэта чалавек. Па складанасці будовы, а значыць і па цяжкасці вывучэння, ён не ступае космасу. Выдуманы вобраз апісваць бліспечней — ён дакладна не пакрыўдзіцца. А вось пра канкрэтнага чалавека пісаць вельмі цяжка — ён сапраўды сабе так, як ты, не бачыць і не ўспрымае. Гэта іншы космас! Мяркую, не толькі я, усе аўтары з гэтым сутыкаліся. Але пісаць пра іх усё роўна трэба. Вакол нас такія яркія, каларытныя, разумныя людзі, жыццё якіх — прыклад для пераймання, паказчык месца чалавека ў прыродзе і грамадстве, выяўленне сапраўднага Богага накіравання — ну як пра іх не пісаць?! Няхай крыўдзіцца, мы гэта перажывём.

— Адно з асноўных пытанняў у літаратуры: што першапачатковае — форма ці змест? Сустрэкаюць жа па вокладках. Якога меркавання прытрымліваецца вы?

— Гэта шмат у чым філасофскае пытанне, падобнае да старажытнай праблемы — што было раней: курцыя ці яйка. У часы савецкага харчовага дэфіцыту армянскае радзіе адказвала на яго так: раней было ўсё! Так, часам спачатку з'яўляецца форма, часам — змест. У «Майм фізмаце» пераважала форма — пра факультэт трэба пісаць праз людзей — распавесці пра выкладчыкаў, аспірантаў, лабарантаў, студэнтаў. Пра іх навуковыя дасягненні, педагогічныя майстарства, захапленні. Яны ў суккупнасці вызначаюць і характарызуюць гэтае ўніверсітэцкае падраз-

дзяленне. А ў кнізе «Аб матэматыцы і матэматыках» спачатку быў змест. З часам спатрэбілася адпаведная форма. Больш за тое, я доўга збіраў матэрыял аб шэдэўрах матэматычнай думкі, гэта значыць, аб матэматыцы. Аднак толькі з часам зразумеў, што нельга не расказаць пра матэматыкаў, бо менавіта яны ствараюць гэтыя шэдэўры. Што і вызначыла канчатковую форму твора. Дарчы, тут варта паразважаць і пра вокладку. Сапраўды, па адзённым сустракаюць, нікуды ад гэтага не ўцячэш. На вокладках першых кніг мы — і дома, і ў выдавецтве — вырашылі змясціць фотаздымак аўтара. Не памыліліся, мне потым раскавалі, што чытачы, убачыўшы кнігу ў магазіне і даведаўшыся, хто аўтар, казалі: «Цікава, што там Аляксандр Міхайлавіч напісаў?» А вось на вокладку кнігі аб матэматыцы было вырашана вынесці які-небудзь матэматычны шэдэўр. Спыніліся на лісце Мёбіуса, мадэлі аднабаковай паверхні. Гэта ж цуд! Мы звывкліся, што ў звычайным жыцці паверхня мае два бакі, а тут у руках можна патрымаць паверхню з адным. Я склеіў адпаведным чынам палоску паперы і пайшоў з ёй да галоўнага мастака выдавецтва «Мастацкая літаратура» Надзеі Барай. Яна алоўкам прайшла па паверхні, пераканалася ў яе аднабаковасці і потым арыгнальна перадала сваё ўспрыманне ліста Мёбіуса на вокладцы кнігі. На мой погляд, гэта ўпрыгожыла выданне.

Мне бачыцца, што самае важнае ў творы — ідэя, тыя думкі, якімі ты хочаш падзяліцца з чытачамі. А сам працэс іх выказвання вызначыць, сфаксіруе аптымальны і цікавы змест аповеду і надаць яму адпаведную форму. А калі работа над кнігай цалкам захапіла аўтара, то вокладка можа нават прысмічна. А яшчэ волькі поспех, калі ўсё гарманічна: змест, форма і вокладка.

— Сёння даступныя самыя розныя кнігі, як папярковыя, так і электронныя. Цікава, што і ў якім фармаце чытаеце вы?

— Чытаю ў розных фарматах. Усё, што прывіносіць прагрэс, трэба выкарыстоўваць. Вядома, чытачы майго пакалення аддаюць перавагу папярковыя кнігі. Мы так прывыклі. І ў гэтым выпадку чытанне больш удумлівае, больш грунтоўнае — можна ў любы момант спыніцца, падумаць, вярнуцца да раней прачытанага. І такое выданне можа быць заўжды пад рукой. А камп'ютар прыспешвае. Ён жа і прыйшоў да нас для паскарэння апрацоўкі інфармацыі, ушчыльнення яе, пашырэння разнастайнасці падачы. І ён

бяздонны. Трэба табе нейкая кніга, неадкладна патрэбна — дзе ты яе знойдзеш у папярковым варыянце? А электронны трыт жа, ужо на экране.

Папярковае выданне і каштуе няма. Але сайты з электроннымі кнігамі таксама навучыліся зарабляць на чытачах. Дадучы бясплатна некалькі першых старонак, зацягнуць у змест, а потым патрабуюць плату за прачытанне астатняй часткі. Усё роўна будзем чытаць! На любы носьбітах! А як можна жыць, не чытаючы кнігі!

— Якіх твораў, на вашу думку, не хапае сёння? Хто ён — галоўны герой нашага часу?

— Кожны чалавек асаблівы. Памятаеце: усялякі індывід — свой космас? Таму камусьці патрэбны вершы, некаму гістарычныя раманы, а нехта любіць мемуарную літаратуру ці фантастыку. Скажаць, што цяпер не хапае кніг, я не магу. Зайдзіце ў кнігарню — там выстаўлена літаратура на любы густ. Дзіўна іншае: практычна няма пакупнікоў. А мы ў свой час начамі сталі ў чарзе па падпіску на зборы твораў. І не на канкрэтнага аўтара — радаваліся любому выданню. Тым не менш засмуцаць не варта. Людзі чытаюць — навіны ў Telegram-каналах, навуковую інфармацыю на адпаведных сайтах, мастацкую літаратуру на электронных носьбітах. І ў кнігарнях літаратуру набываюць. Я, у прыкрыцце, магу цяпер знайсці для чытання ўсё, што мяне ў дадзены момант цікавіць. Калі яшчэ так было?

Герой нашага часу — сучасны чалавек. Яму няпроста: тэмпы жыцця імклівы, змяняецца ўсё на вачах, нярэдка трэба імгненна вызначыць, дзе добра і разумная перспектыва, а дзе поўная няпэўнасць і нават небяспека. Мы жылі павольней. Таму цікава, як сёння чалавек ацэньвае спадчыну сваіх продкаў, як ён уладкоўвае сваё жыццё, як паспявае за прагрэсам, як разумее асноўныя чалавечыя каштоўнасці? Мне яшчэ цікавы сучасны вучоны, перш за ўсё матэматык. І я б з задавальненнем прачытаў, пра што ён думае, якія праблемы гэтай навукі яму цікавыя, як ён успрымае і ацэньвае сучасную беларускую матэматычную супольнасць.

— Вы неяк казалі, што трэба пастаніна вучыцца. Як самі ўдасканальваеце сваё пісьменніцкае майстарства?

— Калі цябе з дзяцінства бацькі нацэпілі на вучобу, то гэтая якасць застаецца на ўсё жыццё. Нас у бацькоў было пяцёра. Усе — хлапчuki-свавольнікі.

Бацька і маці разумелі, што засцерагчы нас ад шкодных звычак і непатрэбных спакусаў можа толькі адукацыя. У выніку і выраśli тры дырэктары школ, вядомы ўрач і нават міністр. І ўсе мы да гэтага часу вучымся. Як? Чытаем! Потым абмяркоўваем. І не толькі прачытанае.

Мой блізкі сябар і калега, доктар філасофскіх навук, прафесар Міхал Іванавіч Вішнеўскі доўгі час узначальваў кафедру, напісаў цудоўныя падручнікі па філасофіі для студэнтаў і аспірантаў, узначальваў аўтарскі калектыў падручніка па грамадазнаўстве для школьнікаў, але потым сабраўся на пенсію. Яго не адпускалі, але ён на сваім рашэнні застаўся. Пытаю: «Чым будзеце займацца?» Адказвае: «Буду назіраць за развіццём сучаснага жыцця. Назіранне — гэта ж найпершы навуковы метад». І мы з Міхалам Іванавічам рэгулярна абмяркоўваем сучасную ралітыку, праблемы развіцця грамадства, навуку, культуру, сучасны літаратурны працэс... Я працягваю слухаць лекцыі выдатнага вучонага-філосафа, вучуся і атрымліваю ад гэтага задавальненне. З навуковага асяроддзя я пайшоў на дзяржаўную службу. Па даручэнні Кіраўніка дзяржавы. Прэзідэнт нельга адмаўляць, хоць па навуковыя даследаванні сумую да гэтага часу. З дзяржаўнай службы, якую напружана асвойваў (і шмат чаму там навучыўся), пайшоў па ўроцце. Здавалася, таксама буду толькі чытаць ды назіраць. Але зборы-пісьменнікі ўцягнулі мяне ў літаратурную творчасць. І я зноў вучуся! У Алеся Карлюкевіча — разуменню філасофскіх асноў пісьменніцкага майстарства, у Алеся Бадака — эмацыянальнаму ўспрыманню чалавечай прыроды, у Віктара Шніпа — паэтычнай вобразнасці, у Людмілы Рублеўскай — нястрымнай фантазіі і яшчэ шмат у каго шмат чаму. І гэта так цікава!

— Вы прадуце больш у жанры мемуарнай літаратуры. Ці плануеце насправаць сябе ў іншым?

— Калі паэты Алесь Бадак і Віктар Шніп у маёй прысутнасці пачынаюць разважаць пра тэарэтычныя асновы паэзіі і пры гэтым свабодна аперыруюць такімі паняццямі, як ямб, харэй, амфібрахій, і пра сябе думаю: а яны не ўмеюць матрыцы перамяжаць! Я пісаў тое, што ў мяне само прасілася на выхад. У тэарэтычныя асновы літаратурнай творчасці не ўнікаў. У якім жанры пішу, мяне ўвогуле не цікавіла. Пасля першых дзвюх кніг Алесь Бадак сказаў, што я працую ў жанры нефікшн. Нацыянальную літаратурную прэмію атрымаў за публіцыстыку. У якім жанры буду пісаць далей і ці буду пісаць наогул — не ведаю. Алесь Карлюкевіч кажа, што я толькі пачаў. Можна, ён ведае пра мяне нешта, мне невядомае, але не гаворыць? Жыццё пакажа.

— А чым займаецеся акрамя навукі і літаратуры? Ці ёсць у вас нейкае хобі?

— Мне заўсёды зачароўваў космас і ўсё, што з ім звязана. Я пра яго шмат чытаў, на неба заўсёды ўважліва глядзеў, пра стварэнне Сусвету шмат думаю. У нас у доме ёсць тэлепос, мы часта любымся паласатам Іліпэтрам, колымамі Сатурна, кратарамі Месцыя. Сочым, калі да нас прыляціць каметы. Яго гэта неверагоднае відовішча, калі бачыш іх у акуляр тэлепоса!

Яшчэ люблю назіраць за творчасцю заходніх людзей. Напрыклад, за адносінамі з раслінамі маёй жонкі Таццяны, мастацкімі эксперыментамі старэйшай дачкі Наталлі, работай над тэлевізійнымі праграмамі навін малодшай дачкі Юліі. І вельмі люблю чытаць!

Гутарыла Ірына ПРЫМАК

У магічным люстэрку краязнаўства

Краязнаўства справядліва называюць раздзімазнаўствам. Гэта тая галіна мастацтва, якая патрабуе сістэмнага разгляду, карнатлівай самаадданай працы і, галоўнае, самахвярнай любові да мясціны і людзей, якія пакінулі пэўны след у гісторыі свайго краю. Літаратурнае краязнаўства, у прыватнасці рэгіянальнае, мае сваю дастойную нішу ў нацыянальнай літаратурнай прасторы. Бо нацыянальны вобраз свету складаецца і з літаратуры рэгіянальнай, што спалучана з нацыянальнай мадэллю свету: беларусказнаўствам і раздзімазнаўствам. Ведзь і перадачч напачаткам гісторыю свайго краю — значыць зберагчы спадчыну, без якой сёння немагчыма ўявіць будучыню. Гэта тое трохзор’е, пад якім выяваецца і вымяраецца сутнасць, місія чалавека на зямлі.

Імя беларускай краязнаўцы, пісьменніцы Святланы Кошур вядома не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі. Урадженка Наваградскага краю, яна чвэрць стагоддзя аддала руплівай творчасці навуковага супрацоўніка Карэліцкага краязнаўчага музея. І можна з упэўненасцю заявіць: Карэліччыне і Наваградчыне пашанцавала ў зберажэнні гістарычнай памяці, бо падзвіжніца краязнаўчага руху Святлана Кошур выдала дзесяць кніг мастацкай, дакументальнай публіцыстыкі, сярод якіх «Вяртанне на Радзіму» (2002), «Зямля карэліцкая і яе славетныя людзі» (2009), «Лебядзіная песня Валянціна Рамановіча» (2011), «Залатая падкова Свіцязі» (2016), «Край заповітных мараў» (2020), «Праз паціну часу» (2023) і іншыя.

Памятным мясцінам свіцязянскай зямлі, заслужана апетай нашымі класікамі, прывяціла Святлана Кошур сваю апошнюю працу на часе напісання — дзесяці — кнігу нарысаў «Праз паціну часу: сцэжкамі свіцязянскай зямлі» (Выдавецкі дом «Звязда», 2023). Пад купалам легендарнай свіцязянскай зямлі зацяміліся важкія ўспаміны, адкрыцці, якія вядуць чытача да старажытнага мястэчка Уселюб, да памятнага лёсу Карэліч, да слаўнай гісторыі Міра, ўрэшце, да зіхоткага агеньчыка Туганавіч, Валеўкі, Чамброва, Беразаўца, Турца, Руты і іншых благаслаўленых мясцін. Дзі і сама назва кнігі спакушае чытача вярнуцца да вытокаў: праз таямнічую завесу часу (паціна як звякі налёт на старых рэчах) аўтар імкнецца расшыфраваць для чытача забытыя факты мінулага, заахоўваць да пазнавальнага падарожжа «прыадкрыцц таямніцы» свіцязянскай і наднёманскай зямлі. «Падарожжа ў мінулае, — удакладняе пісьменніца ў звароце да чытача, — гэта магчымасць прыадкрыць заслону часу дзякуючы ўнікальным фотаздымкам, якія, як каштоўныя рэліквіі, захоўваюцца ў сямейных альбомах і могуць раскажаць захвалюльныя гісторыі жыцця сваіх уладальнікаў. Трэба толькі навуковыя ўважліва слухаць іх ціхіх галасы і бачыць сляды даўніны праз паціну часу. Дакументы, фотаздымкі, успаміны людзей надзейна захоўваюць памяць аб мінулым і дапамагаюць знайсці адказы на пытанні аб прызначэнні чалавека на зямлі». Больш за тое, сама мадэль шляху / дарогі (сцэжкі / сцяжыны) у нацыянальнай філасофіі правакуе да свядарэння сваёй, уласна беларускай самаідэнтыфікацыі.

Скрупулёзная самахвярная пошуквая праца — альфа і амега творчай дзейнасці наўрўмсловай пісьменніцы з майстэрскім почыркам краязнаўцы: і літаратар, і гісторык, і архівіст, і мемуарыст, і тэксталаг. Зусім невыпадкова

ва ў прадмове да кнігі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч так пашанліва падсумаваў: «І цяпер Святлана Кошур працягвае ісці сцэжкамі нязведанага, вяртае да жыцця, перадае будучыні забытыя і часам амаль што страчаныя памяткі гісторыі. Урадзаны прыклад служэння Айчыне!»

Зрэшты, хоць нарыс і вядуць жанр мастацкай публіцыстыкі, паміж радкамі, праз старонкі і цэлыя раздзелы відэочна тэатральна праца, дзе аўтар кнігі дэталёва дэманструе дакументальныя факты, бібліяграфічныя звесткі. Так, распавядаючы пра радню Калітоўскіх з Уселюб, у прыватнасці пра Яўгенія Калітоўскага (як медыка, галоўнага ўрача і кансультанта-тэрапеўта аднаго з санаторыяў на Каўказскіх Мінеральных Водах у 20-я гады, сябра Янкі Купалы), як дасведчаны архівіст пісьменніца робіць спасылку: «(Аўтарам выкарыстаны дакументы з сямейнага архіва Калітоўскіх, з асабістай справы вучонага з архіва РНПЦ неўралогіі і нейрахірургіі, з фонду Літаратурнага музея Я. Купалы)». Або ў нарысе пра знакамітую артыстку балета Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета, заслужанага дзеяча мастацтваў Клаўдзію Калітоўскую з мястэчка Уселюб, сястру вышэйзгаданага Яўгенія Калітоўскага, удакладняецца: «(Аўтарам выкарыстаны дакументы з сямейнага архіва Калітоўскіх, архіва Нацыянальнага акадэмічнага вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва)».

Нельга адмовіць пісьменніцы як адмысловаму нарысцісту і ў інтымизацыі з чытачом. «Мой краязнаўчы цягнік напалову карацейшы за жыццёвы, але кожны яго прыпынак — гэта вынік напружанай працы, дзе мяне чакае цудоўны падарунак — новая кніга. На бліжэйшай станцыі жыццёвага цягніка я сустракаю сваю дзясятую краязнаўчую кнігу». Свободная, расказаная манера апавяду гучыць у вандроўцы да старажытных Карэліч: «Шаноўны чытач, давай наспрабем перанесціся думкамі ў далёкае мінулае, каб уявіць, як выглядалі Карэлічы раней. Нам дапамогуць гэта зрабіць архіўныя дакументы XVII—XVIII стст.». Як дбайны даследчык Святлана Кошур у нарысах аддае даніну і дэталёваму біяграфічнаму экскурсу: гэта гаворка пра слынных дзеячаў культуры, навукоўцаў, а таксама пра педагогаў-асветнікаў. Найперш пра князёў Радзівілаў і даўні род Калітоўскіх, Яна Чачота і Адама Міцкевіча, святара Андрэя Чарняўскага і Яўхіма Карскага, паэта Янку Журбу і спевака Пятра

Конюха, мастакоў Валянціна Рамановіча і Кастуса Качана, мастачку Раісу Сіплевіч, пісьменніка Янку Брыля і іншых славетных землякоў. Распавядаючы пра народнае вучылішча ў Карэлічах, пісьменніца нагадвае чытачу пра настаўніцу Аляксандру Рамановіч (Зотаву) — маці вядомага мастака Валянціна Рамановіча, — якая сябрала і працяглы час ліставалася з Якубам Коласам (дарэчы, вельмі цікавыя і інфарматыўна змястоўныя ўспаміны і эпісталарый). З гісторыі Карэліцкай школы чытач даведаецца і пра станаўленне будучага вучонага, акадэміка Міжнароднай акадэміі астранаўтыкі, доктара філасофіі ў галіне матэматыкі Барыса Кіта (1910—2018), а таксама педагога, метадыста, навукоўцы, саўтара падручнікаў па літаратуры для агульнаадукацыйных школ Святланы Каратай; пра адміністрацыйную дзейнасць заслужанага настаўніка БССР, настаўніка гісторыі Міхаіла Бельскага; творчыя літаратурныя эксперыменты педагога-наватара, заслужанага настаўніка БССР Мікалая Данільчыка і многіх іншых.

Філасофскі суб’ектыўзм — адметнасць дэялагавага публіцыстычнага маўлення, праз якую відэочна праўдзіва пазіцыя аўтара. У падарожжы з чытачамі па свіцязянскіх мясцінах пісьменніца выразна падкрэслівае сваё меркаванне і аргументуе: «Зямля гэтых мясцін зараджана моцнай і вечна жывой энергіяй паззі Адама Міцкевіча і прозы Яна Булгака. Накіраемся далей — у вёску Валеўка, недалёка ад якой некалі жылі продкі Адама Міцкевіча. Мае адносіны да Свіцязі і Валеўкі асабліва шчыльныя і трапяткія, бо тут я нарадзілася, таму, як некалі міраціцкія паненкі, часам называю сябе свіцязянкаю». Або ў прыгожай замалёўцы пра «надзвычай багатую на таленты вёску» Турэц аўтар раскажае пра маладога Івана Фёдарова (будучага вядомага дзіцячага пісьменніка Янку Маўра), які пасля ўдзелу ў нелегальным настаўніцкім з’ездзе ў 1906 г. быў звольнены з педагогічнай працы і знаходзіўся пад наглядам паліцыі, прычым туд з біяграфічным дакументалізмам пералітаюцца і азначныя развагі творцы: «Менавіта ў гэты час ён (Іван Фёдарав) — А. С.) прыхаў у м. Турэц, дзе працавала настаўніца Варвара Фёдаруна Адамовіч, якая засталася ўдавою. У 1909 г. Іван Фёдарав ажаніўся з ёю і ўзяў на сябе клопат аб яе дзецях. Наўзна, толькі чалавек вялікай душы мог узіць на сябе адказнасць за лёс чужых дзяцей і стаць для іх сапраўдным бацькам. Але што ж тут дзіўнага, калі гэтым чалавекам быў Янка Маўр — пісьменнік, які бяскожна любіў дзяцей і напісаў для іх шмат цудоўных твораў...» Як вядома, нарыс прадугледжвае менавіта маральныя ацэнкі, развагі, бо сацыяльная арыентаванасць выяўляе чалавеказнаўчы пачатак у грамадстве. У партрэтным біяграфічным нарысе «Лебядзіная песня Валянціна Рамановіча» пра таленавітага мастака пісьменніца адзначае, што творы Рамановіча «ў Беларусі, на жаль, не ведаюць, бо захоўваюцца яны ў музеях іншых краін», і з досыць катэгарычным імператывам аргументуе: «Чытаеці радкі паэта і сэрцам успрымаеці тыя ўзнесеныя паўчыці, якія перапаўнялі яго душу і значозлі ўвасабленне ў мастацкіх творах, поўных любові да мінулага роднай зямлі. <...> У іх у адзінае цэлае спалучаюцца і любоў да жыцця, і спроба яго філасофскага асэнсавання, і нязлупнае прадчуванне трагедыі». Сапраўды, у нарысе найбольш выразна спалучаецца трохчасасе: мінулае, сучаснае і будучае. Для стварэння цэласнага ўяўлення пра час. У вышэйзгаданым нарысе пра Валянціна Рамановіча пісьменніца прагне: «Будзем спадзявацца, што з цягам часу назва нашага невяліка-

га гарадка (Карэліч. — А. С.) будзе асаціравацца ў сьведомасці людзей з іменем гэтага таленавітага творцы».

Думаецца, менавіта дзякуючы аналітычна-даследчаму пачатку нарыс лічыцца «каралём» сярод мастацка-публіцыстычных жанраў. Аўтар нарысці шчыра распавядае пра Янку Брыля і Карэліччыну, асабістую перапіску з пісьменнікам, а таксама пра натхнёны імператыву народнага пісьменніка Беларусі, майстра лірычнай прозы на адным са сваіх выступленняў падчас Карэліцкіх краязнаўчых чытаньняў: «Ва Уладзіміра Караткевіча ёсць верш “На Беларусі Бог жыве”. Мне хочацца сказаць, што калі на Беларусі сапраўды жыве Бог, то адна з яго пастаянных кватэр — наш Карэліцкі раён, наша родная Наваградчына».

Асабістую афарбоўку мае ў кнізе лірычныя яго важныя кампаненты нарысціцы. Вось як шчыра Святлана Кошур у нарысе «Сцэжкамі свіцязянскай зямлі», калі згадвае «чароўныя міцкевічавыя радкі пра дзівосны цуд прыроды — казанна прыгожае возера, што “вялізнай падковай” расцілае крышталёвую прастору сярэд ліснага гушчару»: «Заплюшчыце вочы — і бачыш старажытны горад, які акружылі захоннікі, чуюць дзівоцую малюбу аб выратаванні, заўважаеш, як Свіцязь-град навалонна пагружаецца пад блакітную зноў светла і ўрачыста раскінула навокал сваю прастору». Аўтар нарыса не абыходзіць увагай і тых твораў, хто апэтызаваў залатую падкову легендарнага возера Свіцязь: гэта сусветна вядомы паэт Адам Міцкевіч і пісьменнік-зямляк, выдатны фотамаістар Ян Булгак, Ніна Тарас і Андрэй Вазнясенскі, Валянцін Рамановіч і інш.

Высакародная справа даследчана-нарысціста Святланы Кошур даследчаваць ажыўляць багатую культурную спадчыну свіцязянскага краю — гэта азначае найперш сьведзіць сябе, сваё асабістае адчуванне канкрэтнай радзімы, роднай зямлі, роднага краю — тое пацудзіць, што ідзе ад роду-вытоку і ўзбагачаецца ад пакалення да пакалення. Гэта годнае і гожае ўшанаванне свайго роду, сям’і, вёскі, роднага краю, малой радзімы — той гістарычнай памяці, якая сьвядаржае чалавека як асобу, яго нацыянальную самасць, яго ўласнае «я» ў вялікім бязмежным свеце. Або, як трапіна заўважыў класік беларускай літаратуры Максім Гарэцкі, менавіта з «роднага каранья» пачынаецца ўсведамленне чалавечай годнасці.

Кніга Святланы Кошур «Праз паціну часу: сцэжкамі свіцязянскай зямлі» дае шырокі магчымасці фарміравання асноў нацыянальнага свядарэння, грамадзянска-патрыятычнага і маральна-эстэтычнага выхавання падрастаючага пакалення, што якраз спрыяе гуманізацыі і гуманітарызцыі нашага грамадства. Пастаўлены ў кнізе праблемы апраўдана прадукцыйныя ў ракурсе абвешчанага ў рэспубліканскім фармаце 2023 года — Тода міру і стварэння, дзе важным чыннікам засведчыла пра сябе гістарычная памяць беларускай мінуўшчыны, актуалізацыя турыстычнага патэнцыялу цікавых мясцін Беларусі, што належным чынам узбагачае нішу нацыянальнай літаратуры ў плённай хадзе Часу.

Аліна САБУЦЬ,
дацэнт кафедры беларускай філалогіі
Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта
імя Янкі Купалы

Прыслушацца да шэпту гаёў

Сучасны чалавек, на жаль, тоне ў вірах інфармацыйнага акіяна, ён гатовы бяздумна ісці за яркім, мімалётным, часта чужым і незнамым, а ў выніку зманлівым і пустым. Кніга Аляксандра Валковіча «Дзень шэпту траў», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Альтэрнатыва», якраз пра тое, чаму неабходна прыслушацца да родных галасоў, не страціць спадчыны сваіх продкаў, не здрадзіць Памяці, не размяняць сапраўдную любоў на бляск фальшывых захапленняў. Гэта напамін і жыхарам Палесся, і суседзям пра чалавекалюбства, сумленнасць, душэўную моц нашых продкаў, якія здолелі ў саракавыя гады мінулага стагоддзя спыніць фашысцкую агрэсію.

Першы раздзел «Злавіць вугра ў роснай траве» ўключае падарожныя нататкі. Знаходзячыся ў рыбацкіх паходах, аўтар са светлай настальгіяй успамінае адзінае мінулае беларускага і ўкраінскага Палесся, «ад Брэста да Жытоміра, ад Мухаўца да Дняпра». Калісьці, будучы выпускніком факультэта журналістыкі Львоўскага вышэйшага ваенна-палітычнага вучылішча, Аляксандр Валковіч у «Вялікім Палескім Міжрэччы» служыў ваенным карэспандэнтам. Праз дзялогі з самім з сабой, жыццём і лёсам, а яшчэ з прыродай пісьменнік асэнсоўвае перажытае.

Пільна ўзіраючыся ў родныя прасторы, аўтар праводзіць жывы паралель: «раптам паціянецца погляд за рухам крылаў на гарызонце, адзначыць вядомыя рысы: вядома ж — гэта бусел лунае над лесам.... Куды паляціць? Дзе прыземліцца? Як і людзі». Захоплены рыбалкай, новымі сустрэчамі, дыханнем мясцовай прыгажосці, апавядальнік раз-пораз сыходзіць ва ўспаміны, згадвае родных і дарагіх людзей, багатыя дыялектныя гаворкі, гісторыі, якія, як карані дрэва, глыбока сыходзяць у мінулае, пераплятаюцца і, прарастаючы ў будучыню, паўтараюцца ў зусім новай інтэрпрэтацыі. Але, нягледзячы на цыклічнасць у прыродзе, жаданне спыніць імгненні, для чалавека ўсё з кожным днём мяняецца, як і ён сам. Ловчыя рыбу на малаўнічым Аршаўскім возеры Маларышкага раёна, пісьменнік прызнаецца, што цяжка «параўноўваць непараўнальнае, даўным-даўно забытае з сённяшнім».

«Вугры і буслы, як і ўсе мы, заўсёды павінны вяртацца дадому, хаця б нашчадкамі», — у канцы апавядання разважае аўтар. І, што самае галоўнае, пакідаючы чарговы раз возера, не проста шкадуе аб расстанні з мінулым. Ён марыць... Марыць, што ніколі не паарушаць маральныя, духоўныя, роднасныя сувязі славянскіх народаў, бо «злавіць вугра ў роснай траве» — гэта значыць навучыцца чытаць кнігу прыроды, злавіць сябе на думцы, што непераадоўныя межы чалавек выбудоўвае сабе сам, забываючы мінулае, не думаючы аб будучыні, што чалавек без Радзімы, як і птушка, як і рыба, становіцца безбаронным і можа загінуць.

У другі раздзел увайшлі апавесць «Дзень шэпту траў», апавяданні і эсэ. Аўтар развівае тэму глыбокай чалавечнасці, падзякі роднай хаце, сям'і, роднай зямлі. Атрымаўшы радасць ад сустрэч з навакольным светам, апавядальнік спрабуе зразумець таямніцы гармоніі пры-

роды, але прыходзіць да высновы, што любоў і мудрасць чалавека і ёсць вера насуперак усюму, а значыць, і крыніца працягу. «Людзі ў адрозненне ад іншых існых на зямлі саджаюць дрэвы і ўмеюць будаваць дамы і дарогі. І няхай не заўсёды гэтыя дарогі заканчваюцца светлымі бярозавымі гаямі і крышталёвымі замкамі, але яны скіраваны ў будучыню, — разважае аўтар. Сярод герояў апавяданняў — пажылыя людзі, што жылі «за польскім часам», партызаны, ветэраны вайны, тыя, хто беражліва захоўвае вясковыя легенды, гісторыі.

У эсэ «Псалом Давіда» галоўная героіня — жанчына-працаўніца Надзея, якая цудоўна памятае пачатак Першай сусветнай вайны, гісторыю сваёй вёскі і малітву... «Давыдаў псалом» гэтая малітва нязнаецца, — глумачыць бабуля. А пасля пісьменнік пераконаваецца, што малітву жанчына запамінала даслоўна. На такіх чыстых і сардэчных людзях і трымаецца наш свет. А яшчэ перад сучаснікамі паўстае пытанне: як выратаваць сваю душу ад бескарыснай, створанай у віртуальных прасторах інфармацыі, застацца верным сваёй роднай крыніцы, як была ёй вернай бабуля Надзея.

У другім раздзеле апублікавана і эсэ «Ода драпікам» — ода роднай Беларусі, нашым культурным і духоўным сэнсам і сімвалам.

Трэці раздзел «Бацькоўскімі сцяжынкамі» пачынаецца са звароту да вёсачкі і раскаяння «Даруй мне, шалапутнаму, далёкія дарогі-шляхі». Здаецца, аўтар звяртаецца да дарагога куточка ад імя некалькіх пакаленняў.

І ў гэтым адчайным воклічы — вылізнае жаданне і заклік да людзей сённяшніх, каб захавалі нашы беларускія традыцыі, вусную народную творчасць, спадчыну продкаў. Аўтар апавядае пра самабытных людзей, таленты Прыбужскага і Прыпяцкага Палесся, Берасцейскага краю. «Я вярнулася пасля вайны ў партызанскую зямлянку са сваімі вязальнымі спіцамі», — прызналася ў размове з журналістам ураджэнца вёскі Ляплёўка Еўдакія Бондарава. Яна шкадуе, што вышмыўці цяпер непатрэбныя, але пры гэтым цвёрда пераканана, што «прыгажосць, створаная ўласнымі рукамі і сэрцам, — катэгорыя пачасавая».

У гэты раздзел увайшлі артыкулы: «Жывая вада» — пра аднайменны народны фальклорны ансамбль вёскі Ляплёўка, «Душэўнасць і мудрасць ручнікоў беларускіх» — аб адзінаццым гуртку народнага рамяства вышмыўкі Чарнаўчыцкай ЦШ, «Дом, дзе вітаюць жаўрукі» — пра

майстрыху-вышывальшыцу з Астрэмчавы і інш. Пра ўсіх тых, хто з заўятасцю і працавітасцю захоўвае духоўныя і эстэтычныя каштоўнасці рэгіёна.

Творы чацвёртага раздзела аб'ядноўваюць журботныя даты. Аўтар вучыўся ў Дамачаўскай сярэдняй школе, дзе заўсёды будучы памятаць пра трагедыю, якая напаткала выхаванцаў дзіцячага дома, расстраляных фашыстамі ў 1942 годзе. Праз гады аўтар адшукаў польскую дзяўчынку Люцыну... Яна і стала галоўнай героіняй апавесці «Плыве Вісла». У сваім эмацыянальным апавяданні аўтар паказвае, што ў аднаўленні гістарычнай праўды ў розныя перыяды прымалі ўдзел беларусы, палякі, украінцы, рускія... Дамачаўская трагедыя стала ўсеагульным болям.

Гісторыя «Залаты кот» — аб сіле характараў, мужнасці маці і бабулі пісьменніка — сельскіх жанчын, якія ў страшныя гады фашысцкай акупацыі здолелі выратаваць ад немінучай гібелі яўрэйскае дзіця. За што маці аўтара Лідзія Іларыёнаўна Валковіч (у дзявоцтве Казлова) была вывезена ў фашысцкае рабства...

Цікавае выкліка апавесць «Штык Брэсцкай крэпасці». Аўтар апавядае пра дзіцячыя гады ў пасляваенным гарнізоне Цытадэлі, дзе яго бацька-франтавік, Міхаліч Ільч Валковіч, праходзіў службу афіцэрам. Журналісцкая сустрэча з вядомым савецкім паэтам Раманам Левіным, ураджэнцам горада над Бугам, які цудам выратаваўся ў першыя дні вайны, легла ў аснову апавядання «Хлопчык з Брэста». Менавіта так свайго героя назваў Сяргей Смірноў.

Прычытаўшы кнігу А. Валковіча «Дзень шэпту траў», не раз успамінала пра зборнік краязнаўчых нарысаў «Літаратурная Берасцейшчына» пад аўтарствам Веры Ляшук і Галіны Снітко, у якой глыбока прасочваецца гісторыя літаратуры Берасцейшчыны ад канца XVIII стагоддзя да сучаснасці. І не магла стрымаць здзіўлення, як Аляксандр Валковіч ўдалося праз сустрэчы з простымі людзьмі, развагі, дыялогі, успаміны стварыць настолькі шырокую, багатую палітру літаратурных вобразаў, зрабіць цікавыя краязнаўчыя знаходкі і адкрыцці, паказаць, як гістарычныя падзеі ў Заходняй Беларусі паўплывалі на светаўспрыманне землякоў, іх лёсы, культуру...

Тацяна ДЗЕМІДОВІЧ

Чытацкі дзённік
Навум Гальпяровіч

Алгебрай гармонію...

Позні вечар поўны дум.
Клопат плот гародзіць.
Акадэмія,
Навум,
Нам пара выходзіць.
Акадэмія навук —
Бронза ў кожным гуку!
Толькі ў нас з табой,
Навум,
Іная навука.
Вершаваць,
Як чараваць,
З холоду — ў азонію,
Ачуняўшы, выяраць
Алгебрай гармонію.

Калі Алякс Пільмянкаў прачытаў мне гэты свой верш-прывясчэнне, у маёй душы зварахнуліся розныя пачуцці: з аднаго боку было, безумоўна, прыемна, што такім чынам сябра зрабіў мяне героем свайго твора, а з іншага — варахнулася ў душы пэўная трывога, бо не пра мяне шло ў ім гаворка, а гэта быў своеасаблівы завет: «ачуняўшы, выяраць алгебрай гармонію». Я ведаў, што сябра адчувае сябе кепска, баяўся за яго здароўе, а ён нібыта спышаўся выянаць тое, што наканаваў яму лёс.

Такія заветы «зашыфраваны» ў многіх вершах Пільмянкава. Дастаткова толькі згадаць назву адной з асноўных яго кніг «Я не памру, пакуль люблю».

Гартаю яго зборнікі. І выдзелены пры жыцці, і рупна сабраныя і ўкладзеныя пасля яго смерці.

Сёння, калі кніжны рынак перапоўнены бясконцамі вершаванымі практыкаваннямі, безліччу тоўстых тамоў і тонкіх брашурак, якія прэтэндуюць на розныя прэміі і ўзнагароды, ціха і самотна перагортваю старонкі, за якімі жыццё: каханне і вера, роздум і трывога, роспач і шчасце.

Ад раніага:

Ён ранкам падкову
знайшоў у расе,
шчасліўчык,
адораны лёсам,
і кожны падумаў:
дамоў панясе!
А ён — штурчанаў у нябёсы:
«Будзем, людзі, шчаслівыя ўсе!»

Да амаль развіталнага:

Не заві, вярста,
У радзіны кут:
Сірата я там,
Сірата і... тут.

Ён балюча перажываў страты блізкіх, сяброў. Але гэты глыбока асабісты перажыванні пад яго таленавітым пером становіліся тымі яркімі і балючымі ўспышкамі, што выклікалі ў душах чытачоў тыя глыбінныя душэўныя пачуцці, якія становіліся катарсісам для чужыных сэрцаў.

Я напісаў: «пад пером», але гэта не зусімкладна ў адносінах да Пільмянкава. Вершы ён запісваў у школьны шшытк толькі тады, калі радкі, прайшоўшы праз душу і сэрца, сфарміраваліся ў час працодак, цыгарэтных заяжак, маўклівага святальнага роздому. Ён не «думаў вершы», як называў гэты працэс сам, ён радкамі, як крокамі, меруў ямяную паверхню:

Мой сад у снезе па калена
Азб у золь і снегапад...
Табэ не халадна, Алена?

Я быццам зноў бачу яго размераную хаду, чую яго хрыплаваты голас:

Мой сад пусце без дагляду.
Яго сяч калючы град.
Ён замаркоціўся без свята...

Зноў сад... Хораша пра гэты верш напісаў у эсэ Алякс Разанаў. Гэта ўнікальны выпадак, калі вядомы і аўтарытэтычны паэт з такім глыбокім пачуццём успрымае верш свайго калегі.

На маёй кніжнай паліцы кнігі Алякса Пільмянкава стаяць разам. І першыя, тоненькія, і больш аб'ёмныя, і выдзеленыя пасля яго смерці томкі «Не знікай».

І я далучаюся да гэтага яго традыцыйнага воклічу: няхай не знікае свет яго паэзіі, няхай людзі адкрываюць старонкі яго кніг і далючаюцца да высокай душы і шчырай споведзі сапраўднага Паэта.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

Уладзімір ЦАНУНІН

Мне не забыць

Мне не забыць, пакуль яшчэ жывы,
Спеў салаўіны на зыходзе ночы
І ў першых промнях сонца між травы
Святых крыніц валожкавыя вочы.

Нібы ізноў кранаю я рукой
Пад схіленай лавою галінкай
Вады сцюдзёнай ранішні спакой.
І сэрца замірае на хвілінку.

Пясак бурыштынны ззяе ў глыбіні,
І жавы ключык адлівае срэбрам.
Вакол расінак зорныя агні,
Нібы на луг упала ранкам неба.

І не бяда, што стаў зусім сівы,
Бо часта сны вяртаюць сярод ночы
Ў куток дзяцінства, дзе сярод травы
Святых крыніц валожкавыя вочы.

Людміла КРУГЛІК

Песня дуба

Калыша вецер дуб стары,
Што бачыў партызан,
Як намірала без пары,
Як кроў лілася з ран.

Зрывае осень з дрэў лісты
На стэпья пакошы,
Імжа на голыя кусты
Асыпле зранку слёзы...

Загляне ў твар бяда-вайна:
Марат Казей з гранатай.
Над вёскай полямя штодня...
І — попел замест хаты.

У промнях сонца

У промнях сонца чэрвеньскага рання
Знаёмаю сцяжынкаю сюды
Спяшаюся, нібыта на спатканне
З дзяцінствам і юнацтвам праз гады.

Хвалюе сэрца пах мядовы грэчкі,
Які прыносіць раніца з палёў.
Пяе душа, бо ў хмызняках над рэчкай
Лунае пераклічка салаўёў.

Гудуць ізноў над росным лугам пчолы,
А ў небе — два знаёмыя буслы.
Бяле за ракой на ўзгорку школа,
Куды я бегаў некалі малы.

І тая ж кладка нізка над вадою
Вядзе мяне ў мінулыя гады.
Усё навокал роднае, святое,
Што застаецца ў сэрцы назаўжды.

Белавежская спёка

У пушчы заповітай ля ракі
Спяткотным днём у зараслях ажыны
Вуж грэў на сонцы чорныя бакі,
Скруціўшыся на пні жывой спружынай.

Ад водару зялёнай чарамшы
Рой камароў пад хвойі танчэў п'яна,
Дзе з шыгалля зрабілі мурашы
Гару сярод рамонкавай паляны.

Поўз караед вусаты па ствале.
Ён прыляцеў сюды яшчэ на золку.
Праменьчыкам пабліскала ў смале
Таёмна каляровая вясёлка.

Смяротны покліч да людзей
Вятрыска злы прыносіць,
А думкі шэрагам надзей
Юдуць праз лета ў восень.

Старэнькі дуб праз сто гадоў
Герояў помніць будзе.
Дык памянём сваіх дзядоў
Ад сэрца шчыра, людзі!

Чырвонай кропляй па траве
Рассыпаліся макі,
Дзе з сумам дуб стары пяе
Пра дні былой атакі.

Наказ

Бывай, дзяцінства, казак сны,
Святкуе чэрвень выпускны,
І столькі радасных трывог
Блукае мрояй між дарог...

Далёкі ранак. Выхадны.
Які ён быў, салдат выйны?
На здымку — выпускны, як ты,
І марыў будаваць масты...

Яму ганяць бы галубуў.
Айчына кліча. Першы бой.
Шаптаў у скрусе летні гай:
«Жыві, сыноч, не памірай».

А ён за шэрым жураўлём
Узняўся ціха над зямлёй.
Імя — Мікола ці Іван...
Ды колькі іх схваў бур'ян.

Зямлянка

Ходзіць ціша лясная
Па сцяжыначках краю,
Аглядае свае рубяжы.
Бесмяротная памяць,
Партызанская слава
Каля вас застаецца, лясны.

Ой, зямлянка, зямлянка,
Дзён былых партызанка.
Помніць рацэў паход баявы.
А пры лесе сасновым,
Пры дубочку зялёным
Берасцянка пяе ля вады.

У змаганні народа
Надышла перамога.

Кудысьці пахаваліся звяры,
І нават пчолы замаўчалі ў спёку.
Адна зязюля плакала ў бары,
Ёй рэха адеукалася здалёку.

Раптоўна голас нібыта пагас
І разлілася цішыня ў паветры.
Здавалася, што сутынуўся час
У глыбіні абшараў заповітайны.

Кароткі лівень

У лесе сціх птушыны хор
У прагучанні навалініцы.
Іменна наляцеў вихор,
І мільганула бліскавіца.

На ўзлеску з маладых бяроз
Злятала ў дзікім танцы лісце.
З ялін вятрыла шышкі строс.
Адзінкі толькі засталіся.

Дождж лупануў, нібы з вядра.
Здаваўся ў лесе ён зялёным.
Плыла па лужынах кара.
У бубен хром лупіў шалёна.

Павісла хмара на дубы.
Усё змяшалася ў паветры.
Кусты ўставалі на дыбы
Ад моцнага напору ветру.

Трашчалі тоўстыя сукі.
Азон цяплом напоўніў грудзі.
А моцны лівень быў такі,
Што возерам зрабіў паляны.

Раптоўна сціхла ўсё ў бары.
Азон цяплом напоўніў грудзі.
Зазяла сонейка ўгары —
Відаць, грыбоў удосталь будзе.

Гартае час, як ліст гады.
На здымку хлопец малады...
Зірні ў лютэрка — гэта ты
Збудуеш за яго масты.

Спяткотны чэрвень, выпускны.
Трава схавала след вайны.
Ляціць над хатай галубы
Як памяць гора і журбы...

Шумяць палеткі збажыны,
А ў лузе — конік вараны.
Ты зберажы зямлі спакой,
За тых салдат, хлопчына мой.

Абеліскі

Узняты ў неба рукі абеліскаў,
На іх далонях боль, як успамін
Крывавай боіні з нелюдзем-фашыстам.
На той вайне застаўся матчын сын.

Мінаюць вёсны, адулі гарматы,
Праменьчык лаічыць жыта на палях.
Вяртаюцца дамоў з вайны салдаты,
Нясуць спакой і цішыню ў руках.

І цяжкі страчае на вакзале,
Глядзіць у твар байца яна. Штораз
Пытаецца: «Мо сына сустракалі?»
Разгублена махаюць у адказ.

І шэпчуць вусны ціхую малітву,
Цяжкі каб хоць аднойчы вёз...
Бязгуч гады за той сталёвай ніткай,
Не высыхае матчын твар ад слёз.

Тут грэмелі цяжкія баі.
А ў зямлянцы закрытай
І яшчэ не забытай
Ёсць акенца да новай вясны.

Увайшоў — не адступіш,
Да хацінкі прылучыш.
Памяць сэрцу, душы даражэй.
Пры сталае — гімнасіёрка
І чырвоная зорка,
Кніга памяці даўніх падзеў.

Не ўсіх вайна перамалала,
Не ўсе вярнуліся дамоў...
Глынулі хлопцы, як расолу,
Атак, агню, густых дымоў.

Цікае гадзіннік

Мільгацяць вясчэрнія агні
У кропельках дажджынак на акне.
Адзінота. Толькі ў цішыні
Цікае гадзіннік на сцяне.

Успамінаў налятае рой.
І ад іх мурашкі на спіне.
Сумны, абьякавы настрой...
Цікае гадзіннік на сцяне.

Уключаць не хочацца святло,
Бо зручней сядзець у змроку мне.
Шмат чаго цікавага было.
Цікае гадзіннік на сцяне.

На двары нічога не відно.
Мабыць, хутка дождж ізноў ліне.
Хоць бы хто пастукаў у акно.
Цікае гадзіннік на сцяне...

Сучашэнне

Усё часцей не спіцца па начах,
Бо розных думак назбіраўся шэраг.
Даўно няма сцірынак у вачах,
І ўсё табе здаецца брудна-шэрым.

Не радуюць ні лета, ні вясна,
Ні падарункі нават дарагія,
Бо на душы цяжарам валуна —
Аб днях, што прамінулі, настальгія.

Ды ўсё ж не адцілі твае сады.
Не трэба кіснуць у жыццёвай прозе.
У цуды трэба верыць, і тады
Яны цябе сустрагнуць на парозе.

Глядзіцца сонейка ў ручай празрысты,
У сінім небе — жураўліны клін...
Чакае маці. Шлях з вайны не блізкі.
Не вернецца. Стаў абеліскам сын!

Бліскавіца

Мільгнула ў небе бліскавіца,
Пярэнь парывуў цішыню.
Не страшна — гэта навалініца,
Яна грывіць не на вайну.

Ды водгук сэрца ветэрана
Крануў, як гул начных гармат.
Прымроў земляка Івана —
Скасіў яго свінцовы град.

Як сам паўзе, паўзе наперад,
Дзе б'е варажы аўтамаат.
Па ўсёй Еўропе, як хімеру,
Фашыста гоніць ён назад.

І перамог. Ля сцен Рэйхстага
Апошні залп даў аўтамаат.
І мае ордэн «За адвагу».
Вясна выходзіць на парад.

Пярэнь ляціць грывотным рэхам,
Салютам вясніх бліскавіц.
Вясёлка разалецца смехам
Дзяцей між майскіх навалініц.

І нівам усміхнецца сонца.
Напоўніць радасцю вясну.
Гляджу ў блакіт нябёскіх концы —
І хай грывіць — не на вайну.

Віктар БЯЛЯЦКІ

У змаганні народа
Надышла перамога.

«Дарослыя» праблемы дзіцячай літаратуры

Пісаць для дзяцей няпроста. Ва ўсіх разе, куды цяжэй, чым для дарослых. Вось толькі не ўсе тыя пісьменнікі, якія лічаць сябе менавіта дзіцячымі, гэта разумеюць.

Каб пісаць для дзяцей, аднаго літаратурнага таленту недастаткова. Трэба яшчэ і ў сталым узросце захаваць штосьці дзіцячае ў душы, а гэта не ў кожнага дарослага атрымліваецца. Нездарма ж нават у такога таленавітага паэта, як Сяргей Ясенін, калі ён паспрабаваў напісаць штосьці дзіцячае, атрымалася мякка кажучы, не вельмі. Уладзімір Маякоўскі з гэтым справіўся крыху лепш, але, пэўна ж, таксама зразумеў, што гэта не для яго таленту. Бо, хутчэй за ўсё, па нейкай прычыне не засталася рэштак дзіцінства ў іх дарослых душах.

А вось у Самуіла Маршака і Карнея Чукоўскага штосьці ад дзіцінства захаваўся. І таму іх вершы да гэтага часу з задавальненнем і цікаўнасцю ўспрымаюцца юнымі чытачамі. Як і дзіцячыя вершы майго вялікага сябра, таленавітага беларускага паэта Уладзіміра Магзо, які, на мой погляд, таксама здолеў захаваць у душы часцінку свайго далёкага дзіцінства.

Да дзіцячай прозы ўсё тое, што я адзначаў вышэй, таксама адносіцца. І наогул, як сказаў некалі Карней Чукоўскі: «Пісаць для дзяцей трэба гэтак жа, як і для дарослых. Толькі лепш». Цалкам падтрымлівае гэты выраз, бо лепей і сказаць немагчыма!

І вось яшчэ што. Пераважная большасць вядомых дзіцячых пісьменнікаў пачынала свой творчы шлях, ствараючы для дарослай чытацкай аўдыторыі. Не мае значэння, з паэзіі яны пачыналі, з прозы ці, наогул, з крытычных альбо публіцыстычных нарысаў, як той жа Карней Чукоўскі. А Самуіл Маршак, хоць свае дзіцячыя творы пачаў пісаць даволі рана, шліфаваў літаратурную мову выдатнымі перакладамі санетаў Шэкспіра, балад Роберта Бэрнаса, вершаў Уільяма Блейка, твораў Кіплінга, Мілна, Осціна і іншых вядомых пісьменнікаў. Ды і Уладзімір Магзо пачынаў свой творчы шлях зусім не як дзіцячы паэт, і толькі потым, «набуўшы», як кажучы, руку ў паэзіі дарослай, звярнуўся да дзяцей.

На жаль, некаторыя пачынаючыя пісьменнікі (не пішу «маладыя пісьменнікі», бо ўзрост «пачынаючага» можа быць даўжэй і не юнацкі) чамусьці лічаць, што дэбютаваць у літаратуры можна менавіта з твораў для маленькіх чытачоў. Бо для іх, з пункту гледжання гэтых пісьменнікаў, куды прасцей што-небудзь напісаць. Ды і наогул — што яны разумеюць, маленькія...

А яны разумеюць! Ды яшчэ як разумеюць!

Калі спытацца ў маленькіх хлопчыка ці дзяўчынку, чым адрозніваецца дзіцячая кніга ад дарослай, то сярод розных адказаў можна пачуць і такі: дзіцячая кніга абавязкова з малюнкамі, а дарослая частцей за ўсё малюнкаў не мае, а калі і мае, то яны там не такія яркія і прыгожыя, як у кнізе для дзяцей. Што ж, даволі слушнае меркаванне, але, апроч малюнкаў, у дзіцячай кнізе і тэкст маецца. І ці заўсёды ён адпавядае якасці кніжных ілюстрацый?

Не сакрэт, што, заходзячы ў кніжную краму, некаторыя бацькі, набываючы кніжку для свайго маленькага сына альбо дачкі, таксама ў першую чаргу звяртаюць увагу менавіта на прыгожыя яркія карцінкі. А потым шчыра здзіўляюцца: такую, маўляў, прыгожую кніжку купілі, а дзеці яе поўнасьцю праігнаравалі. Паргталі толькі, малюнкi перагледзелі... І ўсё!

І гэта не заўсёды таму, што тэкст у кнізе (у адрозненне ад малюнкаў), мякка кажучы, зусім графанякі, хоць і такога здарэцца часам. Дзіржаўшы выдавецтва, вядома ж, такую кніжку не прынялі б,

Фота Кастуся Дробана.

толькі вось акрамя іх існуюць і іншыя, камерцыйныя. Там за сродкі самога аўтара альбо спонсараў што заўгодна выдадуць, абы толькі грошы пералічылі. Але бывае такое, што аўтар па-свойму таленавіты і тэксты даволі прыстойныя ў яго атрымліваюцца, але...

Не засталася, на жаль, у дарослай душы такога пісьменніка рэшткаў уласнага дзіцінства, а без гэтага аніяк кнігі для дзяцей не стварыць! Я маю на ўвазе сапраўдную дзіцячую кніжку, якую б самі малыя з задавальненнем прачыталі. Менавіта прачыталі, а не проста малюнкамі кніжымі зацікавіліся.

Складанасці ў дзіцячых аўтараў з напісаннем уласных твораў могуць узнікнуць яшчэ і таму, што паважаны аўтар не заўсёды цвёрда ўсведае, для якога канкрэтна ўзросту ён піша. Вядома ж, для дзіцячага, але...

З кнігамі для дарослых намнога прасцей. Вядома ж, маюцца творы, якімі больш моладзь цікавіцца, але і многія людзі больш сталага ўзросту кніжку гзтую могуць прачытаць. Калі не з задавальненнем, ды хоць бы дзеля цікаўнасці. І ўсё там, вядома ж, зразумеюць, хоць, магчыма, не з усім згодны будучы.

З творами для дзяцей усё нашмат складаней. Кніжку для дашкольнай альбо малодшых школьнікаў падлетак чытаць не будзе, нецікавая яна яму. І, наадварот, дзіцячую кніжку для сярэдняга школьнага ўзросту малым нават не варта прапаноўваць усё па той жа прычыне: нецікавая яна ім ды і не зусім зразумелая, калі шчыра. І гэтай прастай высновы некаторыя дзіцячыя аўтары ніяк зразумець не могуць.

Пачынаеш чытаць кніжку такога аўтара: здаецца, для зусім маленькіх яна. Ну, альбо для вучняў пачатковых класаў. І раптам нечакана складаны сюжэтны паварот, фразы занадта для вучняў-пачаткоўцаў мудрагелістыя... а праз нейкі час зноў зусім дзіцячы тэкст і сюжэт прасцейшым робіцца.

Але ж хто дапаможа такому аўтару, хто падкажа, што ў творы ягоным не так? Сябры-пісьменнікі? Сумніўна, што выкажуць аўтару тое, што яму непрыемна будзе пачуць, бо гэтак можна і сяброўства страціць. Проста сябры? Ды яны хутчэй пахваляць, не звяжваючы на недахопы, якія наўрад нават заўважаць. Літаратурныя крытыкі? А дзе іх узьць?

Вось тут я і падыходжу да самай галоўнай і балючай тэмы нашай дзіцячай літаратуры: амаль поўнай адсутнасці літаратурнай крытыкі ў дачыненні да яе.

Гэтая праблема, дарэчы, актуальная ў нашым літаратурным асяроддзі і ў дачыненні да крытыкі наогул. Праўда, што-тыднёвік «ЛіМ» робіць усё магчымае, каб

у кожным, лічы, нумары хоць некалькі крытычных артыкулаў альбо аглядаў з'явілася. Аль гэта ў асноўным крытычныя артыкулы, якія тычацца літаратуры дарослай. Штогмесці ў «ЛіМе» з'яўляюцца таксама кароткія агляды апошніх нумароў літаратурных часопісаў: «Польмя», «Маладосці», «Нёмана», і якая-ніякая крытыка ў рэгулярных тых аглядах таксама прысутнічае. Але часопісы гэтыя не для маленькіх чытачоў — для дарослых. І крытычныя артыкулы, які з'яўляюцца на старонках «Польмя», «Маладосці», «Нёмана», таксама ў асноўным аб літаратуры дарослай...

А што ж з крытыкай у дачыненні да дзіцячай літаратуры?

Амаль нічога. І гэта не таму, што «ЛіМ» адмаўляецца змяшчаць на сваіх старонках падобныя крытычныя артыкулы, ды і літаратурныя часопісы таксама не супраць. Іх проста туды не прапаноўваюць нашы крытыкі. Ну, альбо амаль не прапаноўваюць. Штосьці ўсё ж трапіла на старонкі «ЛіМа», вось толькі ці ўсё з таго, што трапіла, можна назваць крытычнымі разборами дзіцячых кніг альбо асобных твораў?

Паспрабуем разабрацца. Уважліва гартаю апошнія нумары што-тыднёвіка. Вось «ЛіМ» № 19, і там маецца артыкул Мацвея Пашкоўскага «Вёска цмокаў: чытаем з бацькамі» на дзіцячую кніжку «Сказкі-улыбки для весёлых дошколаў» Алены Невушавай.

Ведаецца, я б не назваў яго літаратурнай крытыкай. Гэта, хутчэй, нейкая своеасабліва анатацыя кнігі. Спачатку Мацвей Пашкоўскі паведамляе чытачам, што «пад адной вокладкай маляўніча аформленай кніжым графікам Галінай Івановай кніжачкі, адрасаванай дзецям дашкольнага ўзросту, сабраны адметны, надзвычай захапляльныя гісторыі. Іх характар тлумачыць назвы кароткіх раздзелаў». Міжволі кажаць нейкага крытычнага разбору гэтых самых раздзелаў, але аніякага разбору няма. Ідзе проста пералічэнне раздзелаў, затым змешчаны кароткія звесткі аб аўтары кнігі, далей падкажанне Алены Анатольеўне як пачынаючага аўтара новых поспехаў. І напрыканцы паведамляецца, дзе чытачы могуць набыць кніжку «Сказкі-улыбки для весёлых дошколаў».

Гартаю нумары «ЛіМа» далей (у зваротным парадку, ад апошніх нумароў да больш ранніх).

Вось «ЛіМ» № 17, і там маецца крытычны артыкул Алеся Марціновіча «Тузін, які ў радасць» на апошнюю кніжку Уладзіміра Магзо «Пеўнік-спеўнік», што зусім нядаўна пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Гэта, на мой погляд,

даволі прыстойны крытычны літаратурны артыкул, не з пералічэннем, а з уважлівым і прафесійным разборам твораў кнігі. Праўда, хоць якіх крытычных заўваг па кнізе Уладзіміра Мінавіча Алеся Андрэвіч так і не зрабіў, хоць, магчыма, улічваючы прафесійны ўзровень аўтара, там і няма больш-менш значных літаратурных хібў і пралікаў. І нават нязначныя адсутнічаюць...

У гэтым жа нумары крытычны артыкул «Гэткі рыжы, гэткі хваткі» Іны Фраловай на кніжку пісьменніцы Алены Баскірскі «Быль пра шkodніка Сёму». І таксама амаль усё тут па справе, напрыканцы артыкула Іна Мікалаеўна нават робіць заўвагу аўтару, падкрэсліваючы, што «аўтарскі падыход да пакарання чытаннем» яна асабіста «знаходзіць спрэчным». Праўда, дадае далей: «калі гэта не было аўтарскай задумкай выклікаць дарослых на дыялог».

Два даволі небагія крытычныя артыкулы ў адным нумары што-тыднёвіка — гэта наогул цудоўна! Вось толькі, на жаль, у іншых высновых нумарах «ЛіМа» за гэты год нічога падобнага мне не сустралася. Ні крытычных артыкулаў, ні нават артыкулаў-рэцэнзій альбо анатацый...

Толькі ў нумары трынаццатым знайшоў ажно два матэрыялы, якія тычацца менавіта дзіцячай літаратуры. Вялікі артыкул настаўніцы беларускай мовы і літаратуры Атраднаўскай сярэдняй школы Любанскага раёна Ірыны Ленскай «Зярняты шчыраці і дабрыні. Мастацкая літаратура як сродак выхавання патрыёта і грамадзяніна» і значна меншы па памерах артыкул вядомага дзіцячага пісьменніка Міколы Чарняўскага «Словы пещы, як крынічка...» аб зборніку «Верасок». Цікавыя і патрэбныя артыкулы, але да літаратурнай крытыкі яны аніякага дачынення не маюць.

Аб чым жа сведчыць усё тое, што я напісаў вышэй?

Аб тым толькі, што нават у параўнанні з літаратурнай крытыкай «дарослай» прозы і паэзіі літаратурная крытыка ў дачыненні да дзіцячай літаратуры значоўдзіца ў заняпадзе. Іншымі словамі, амаль адсутнічае.

У чым тут прычына?

Можа, у тым, што ў нас нестася сапраўдных літаратурных крытыкаў? Вось і даводзіцца некаторым пісьменнікам брацца за гэтую, мякка кажучы, не зусім сваю справу. І часцей за ўсё не па ўласнай ініцыятыве, а па просьбе той ці іншай рэдакцыі. Пісьменнік рэдакцыі не адмовіў, узяўся напісаць крытычны артыкул, але вельмі ж не хочацца яму псаваць адносіны з тым са сваіх калегаў, на кніжку якога рэцэнзія пішацца. Стрымана пахваляць твор куды прасцей, чым востра яго пакрытыкаваць, вось і з'яўляецца потым на старонках таго ці іншага часопіса альбо газеты, не паўнаўартасная літаратурная крытыка, а своеасабліва разгорнутая анатацыя ці нават рэкама твора...

Быць крытыкам няпроста. Тым больш, крытыкам прынцыповым, які не пабаіцца пакрыўдзіць сваім артыкулам калегу-пісьменніка, дакладней, яго твор. Не таму, што кепска да гэтага пісьменніка адносіцца, а таму, што ўбачыў у яго творы нейкія хібы і недахопы. Вядома ж, асабіста справа аўтара — прымаць гэтыя крытычныя заўвагі альбо поўнасьцю іх ігнараваць. На мой погляд, калі і не прымаць поўнасьцю, то, ва ўсіх разе, задумацца трэба...

І што ж тады здзіўляюцца недахопу ў нас прафесійнай літаратурнай крытыкі? Тым больш літаратурнай крытыкі ў дачыненні да дзіцячай літаратуры. Бо тут не толькі аўтару дзіцячых твораў, але і крытыку, які аналізуе гэтыя творы, каб правільна адчуць твор, пранісціць яго праз сваю душу, трэба захаваць ва ўласнай душы хоць невялікі кавалачак такога далёкага дзіцінства. А гэта вельмі няпроста!

Геннадзь АУЛАСЕНКА

Казала сонейка: «Жыць!»

Чаму паэт Рыгор Суніца ўзяў сабе такое «прыгожае паэтычнае прозвішча», не ведаў нават яго сябра Васіль Вітка, з якім яны да ўсяго і парадніліся дзякуючы сёстрам Эльцы і Гені Лерман. Першай стала яго жонкай, а другая выйшла за мужа за Рыгора. Шмат хто з маладых пісьменнікаў, якіх ведаў, падбіраў сабе арыгінальныя літаратурныя прозвішчы: Апанас Канановіч стаў Апанасам Атавай. Аляксандр Сінічкін падпісваў творы як Алясь Жаўрук. Драматург Міхась Білісцінаў тады быў паэтам Міхасём Чаромхам. Толькі Васіль Вітка яшчэ прытрымліваўся ўласнага імя і прозвішча — Цімох Крысько. А вось будучы народны пісьменнік Беларусі Міхась Лынькоў, узяўшыся за вершы, зарэкамендаваў сабе Міхасём Васільком. Чаму выбраў такі псеўданім, не гаварыў. Як і Рыгор Суніца яму. А іх не толькі літаратура звязвала. Рыгор быў братам Міхасы Ціханавіча. Свае артыкулы і пераклады падпісваў уласным прозвішчам ці крыптанімамі Р. Л., Р. Л-коў, Л.-оў, Р. Л. Апавяданне ж «Лыска» прапанаваў пад псеўданімам Рыгор Смелы. Суніцам падпісваўся толькі пад вершамі.

Сям'я Лыньковых. Злева направа: Рыгор, Ціхан Васільевіч, Міхась (стаіць), Алена Емяльянаўна, Мікола, Ганна і Пелагея, 1917 г.

Згаданыя літаратары, як і некаторыя іншыя, можна назваць бабруйчанамі. Незалежна ад таго, дзе яны нарадзіліся, з'яўдаў іх Міхась Лынькоў. Спачатку адказны сакратар рэдакцыі акруговай газеты «Камуніст», потым намеснік рэдактара, затым рэдактар. Стварыў Бабруйскі філіял «Маладняка», стаў кіраўніком яе. Апекаваў многіх, але і брата не забываў. Не толькі па сваяцтве, а з упэўненасці, што, як і іншыя пачаткоўцы, талентам не абдзелены.

Нарадзіўся Рыгор у красавіку або маі 1909 года ў чыгуначнай будыні каля вёскі Старое Сяло на Рагачоўшчыне. Калі памёр бацька, Міхась служыў у Чырвонай Арміі, а сястра выйшла замуж. Пераехала ў суседнюю вёску Станькаў. Маці адна ставіла на ногі яшчэ траіх дзяцей, самым старэйшым з іх быў Рыгор. Таму і пайшоў рана на рамонтныя работы. Але праз тры гады маці загінула, трапіўшы пад пасажырскі цягнік. Дэмабілізаваўшыся, Міхась, які настаўнічаў у Сверхжані, узяў іх да сябе. Потым з ім пераехалі ў Бабруйск.

Яшчэ ў Новым Сяле Рыгор пайшоў у школу. Працягваў вучобу ў Сверхжаньскай сямгоддцы, а ў Бабруйску вучыўся ў 1-й беларускай сярэдняй. У адным класе з ім быў Барыс Мікуліч, класам вышэй — Аляксей Зарыцкі. Выдавалі рукапісны часопіс «Крок». Лічэ да пераезду ў Бабруйск Рыгор паслаў у часопіс «Малады араты» нарыс «Сверхжаньскія камсамольцы». Яго надрукавалі ў лістападзе 1925 года ў № 16. З вершамі друкаваўся ў газеце «Камуніст», адзін з іх — і ў зборніку філіі «Маладняка» «Уздым». Так літаратурна ўзбагаціла новае імя — Рыгор Суніца.

Некаторы час па накіраванні гаркама камсамола загадваў хатай-чытальняй у вёсцы Ахвоцічы Бабруйскага раёна. Быў запрошаны ў газету «Камуніст». Да ўсяго ў гарадской радыёгазеце «Пралетарскі рупар» арганізаваў і ўзначальваў літаратурны адзел. Выступаў са сваімі творами і па радыё. Жыў тым, што і перадавала моладзь 1920—30-х гадоў:

*Сэрца з радасці рвецца з грудзей,
Затрымаць, закізаць — няма сілы!
Жыццё ішасцем душу ўскалаціла.
Сэрца з радасці рвецца з грудзей.
Па-над сумам стаіць крыж пахілы,
А ў будучыні — столькі надзей...
Сэрца з радасці рвецца з грудзей,
Затрымаць, закізаць — няма сілы!*

Твор гэты — трылет. Абжываў і іншыя жанры. У вершы «На сконе дзён» — эпітафію, але ў падзагоўку пазначана «Лірычная эпітафія». Ды, як даведаліся даведчанія чытачы, у сапраўднасці секцыяна. У ёй шэсць строф, у кожнай з якіх па шэсць радкоў. Кожная новая паўтарае апошнія словы папярэдняй. Паўтараецца не малое майстэрства. Яго і дасягнуў, зазірнуўшы ва ўнутраны свет старога селяніна, які не ведае, як паставіцца да змен на вёсцы, калі адбываецца аб'яўленае зямлі. Не мог не зрабіць гэтага, бо, як сказаў пра яго Васіль Вітка, «юнак з незвычайна чуйнай душою і суровай ашчаднасцю да кожнага свайго слова, ён адразу ж вылучыўся сярод нас маштабнасцю вобразаў, значнасцю думкі». Адзначыў і тое, наколькі «чуйным быў малады паэт да гістарычнай драмы і да псіхалагічнай складанасці характару селяніна» ў гэтым творы.

Прычыніўся Рыгор Суніца і да монаверша, што складаецца з аднаго радка. Аднарадковік (так называе гэты жанр Вячаслаў Рагойша) Рыгора Суніцы звязаны са здымкам, на якім ён з Анатолем Зарыцкім і Васілём Віткам. Яго ў 1934-м даслаў у Маскву, дзе першы з іх вучыўся ў інстытуце замежных моў. На адвароце надпіс: «Ад шчырага сэрца вітаю Маскву
Рыгор Лынькоў. 27/1 — 34 г. Бабруйск».

У зноскі дадаў: «Амаль верш, больш нічога за тры гады».

Магчыма, і здагадаўся, што атрымаўся па сутнасці, монаверш. Ды сумняваўся, таму і з'явілася ўдакладненне «амаль верш». Праўдзівае і прызнанне аб тым, што не належаў да паэтаў, якіх шмат пішуць. Пры яго жыцці было надрукавана толькі 20 вершаў. Праўда, многае не дайшло да публікацыі, а ў польскім вайны знікла.

Прыгадаў Рыгор Суніца і даўні паэтычны жанр — санет. Менавіта прыгадаў, а не напісаў. Санет яму напамінаў... бет каня. Адлюстравыў гэта ў вершы «Рытмакапштаму другу». Змешчаны ў зборніку «Крывёю сэрца», што стаў у 1967 годзе пачаткам серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі», каля вытокаў якой стаяла выдавецтва «Беларусь», ён стаў вяртаннем Рыгора Суніцы да сучаснага чытача. Там з'явіўся і яго партрэт, што стаў хрэстаматыйным. Упершыню верш быў надрукаваны ў кастрычніцкім нумары «Вясны» за 1930 год. Беларусь збіралася святкаваць 10-годдзе свайго вызвалення ад палякаў. Не героіку барацьбы за сваеку ўладу ён уласна ўжываў, расказаў пра каня, які вынес з поля бою да ракі смяртэльна параненую дзяўчыну-чырвонаармейца, а яна, паміраючы, «раны абмыла».

Твор цікавы і тым, што ў ім па-майстэрску спалучаны стыль, блізка да апавядальнага. Тое, пра што гаворыцца, падаецца як факт: «Хвалі халодныя дыхалі смерцю», і «пырскі, як скаргі, ляцелі на бераг», «уздагонку гадзюкамі сыкалі кулі». Але гэтая спакойная танальнасць падманліва. Далей рытміка набывае ўзрыўны характар. Узрушэнне, якое натхнала каня, паэт перадаў матывамі, характэрнымі для фальклору. Сама прырода аплаквае смерць Галі:

*Ў роспачы гнуліся
нізка вербы,
Пырскамі плакалі
сіня хвалі,
Скаліўся вечар
чырвонымі шчэрбамі,
Як паміралі
на беразе Галя...*

Завяршэнне верша аптымістычнае: «А за узгоркам // сіціхала бойка, // Чулася: грае // апошнім акордам. // Кавэскадрон // біўся з ворагам стойка, // Непераможнай // адвагою горды». Следам гучыць сведчанне: «Гэтак было. // А ці ж так не будзе? // Конь, ты у нову // бойку гатовы? // Ты пастарэў, // але дужы у грудзях, // І на каптах // не збіты падковы». У духу таго часу прамоўлена. У духу патрыятызму. Канешне, сваецкага. Ён жа і дазволіў раздзіць фашысцкую навалу. Без яго Рыгор Суніца не напісаў бы і верш «Рытмакапштаму другу». Без гэта і не з'явіліся б у канцы твора такія радкі: «І прада табою — // не бязомны паэта, — // Бацьку, склаў песню // такую, як ты: // Вяжыш, і твай бег // расвітае санетам // І маршам паходным // звяніць капты!»

Відаць, з-за свайго рэвалюцыйнай пафаснасці яго ўвагу прыцягнуў і Уладзімір Маякоўскі. Калі Дзяржаўнае выдавецтва БССР узялося выпускаць аднатомнік Уладзіміра Уладзіміравіча (вышыйша ў 1940 годзе), стаў адным з перакладчыкаў. Перастварыў некалькі вершаў,

а паэму «Добра» — разам з Васілём Віткам. Перакладаў і з грузінскай, іспанскай, казахскай, нямецкай, польскай, украінскай, яўрэйскай моў. Апавяданне ж Леаніда Панцялеева «Пакет» выйшла асобнай кнігай. А п'есу Міхаіла Святлова «Казка» ў 1941 годзе паставіў Беларускі тэатр юнага гледача. Зарэкамендаваў сябе Рыгор Суніца і як крытык: «Творы Я. Купалы на ўкраінскай мове», «Мачыха» А. Бальсак», «П'есы беларускіх драматургаў на сценах братніх рэспублік».

Верш Рыгора Суніцы «Раніца» — адзін з самых ранніх, напісаны яшчэ ў 1926 годзе. Нешта падобнае пісалі і яго аднагодкі. Але напісанае ім прыцягвае сваёй асаблівай настраваю. Красу ўжо адчуваеш ва ўсёй паўнаце, хоць пакуль эпітэты, якія сведчаць аб неапаўторнасці, адсутнічаюць. Толькі ў трэцім двухстрофі і з'яўляецца ярка выяўленая метафара, такая, якую, бадай, больш ні ў каго з паэтаў не знайсці: «Дыша ранне // Пахам са-таў, // Захад смочка // Шэрань-муць». Дастаткова параўнання «захад смочка шэрань-муць», каб упэўніцца, наколькі верш «Раніца» Рыгора Суніцу ўдаўся.

Короткая біяграфія яго стане паўнейшай, калі згадаць «Слова пра брата» Мікалая Лынькова. Прынамсі, дастаткова толькі аднаго моманту, якую, бадай, на-колькі патрыятычным чалавекам ён быў, а любоў да Радзімы, роднай Беларусі спалучалася з жаданнем на справе даказаць сваю адданасць, не зважаючы на слабае здароўе: «Для Грышы стала вялікім ударам тое, што яму адмовілі ў прызыве ў армію. У яго адно вока было з дэфектам — вынік пападання каменем у час жыцця на чыгуныцы ў будцы пуцявых абходчыкаў Лыньковых. [...] Дык ён дзеля таго, каб у армію ўсё ж прызвалі, паступіў на курсы маршэстаў пра гварыенкамаце, якія паспяхова скончыў, затым па яго настаўлівай просьбе яму зрабілі якувосьці аперацыю (не на вачах). Пасля ўсяго гэтага яго ўсё ж у армію прызвалі».

З 1936 года працаваў адказным сакратаром у газеце «Літаратура і мастацтва». Ад пазіі адыйшоў. А пераўсабленнем па-беларуску асобных твораў пісьменнікаў, якіх ужо пераклаў, абмяжоўваць сябе не хацеў. Нечакана для гэтага з'явілася добрая нагода. Мікалай Ціханавіч пасля заканчэння Мінскага палітэхнікума сувязі накіравалі працаваць у Сталінабад, ціперашні Душанбэ. У гэты час «таджыкская пільнерка Мамлакат Нахагіна пераўзышла рэкорд па ўборцы бавоўны (насперак усім даўнім звыччам пачалі працаваць абедзюма рукамі, а не адной, як раней) і была ўзнагароджана ордэнам Леніна і асабіста ад Сталіна атрымала залаты гадзіннік. Грыша вельмі зацікавіўся Таджыкістанам і прасіў у лістах дасылаць яму падрадкоўнікі таджыкскіх вершаў». Але з гэтага нічога не атрымаўся. І віноўнікам усюма стаў брат: «[...] Я яшчэ не ведаў як след мову (хаця праходзіў так званую таджыкзацыю), і яго просьбу не выканаў».

Апошні брат быў бачылі ў сакавіку 1941 года. Ці то 6, ці то 7 чысла — Мікалай Ціханавіч памятаў. Тады ён служыў ў Ташкенце ваентэхнікам 2-га рангу: «Грыша жартам казаў: не рангу, а 2-га шпангоўта». Жартаваў ён і падчас сустрэчы ў Мінску на кватэры Міхасы, а Грышава кватэра была там жа, на другі бок левычнай пляцоўкі на 2-м паверсе дома на Кальварыі. Зайшла гаворка, дзе і калі сустрэнецца наступным разам: «Міхась больш, як заўсёды, маўчаў, я сказаў, што сустрэнемся дзесьці ў Дзлі ці Бамбей, а Грыша сказаў: «Не, сустрэнемся ў Ніцы»».

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, Міхась і Рыгор Лыньковы, нават не развітаўшыся з блізкімі, кіраваліся да месца свайёй вайскавай прыпіскі. На жаль, Рыгору доўга ваяваць не давялося. Па адной з версій, ён загінуў у чэрвені 1941 года пры пераправе праз раку Бярэзіну. Вайна не пашкадавала і іх сем'і. Увосень таго ж года фашысты каля Старых Дарог расстралялі яго жонку з маленькай дачкой Аленкай. Гэтакі ж жудасны лёс напаткаў і жонку Міхасы Лынькова Хану і іх сына Марыка. Пра гэты страшны эпізод Янка Маўр расказаў у апавяданні «Завошгта?», напісаным у 1946 годзе. Жонка Рыгора Суніцы і яго дачка ў творы не згадваюцца. Але пісьменнік, праўдзіва і з нянавісцю да захопнікаў расказаваць, якое страшнае на зямлі зло фашызм, меў на ўвазе іх.

Пра апошнія адчужанні Рыгора Суніцы нам ніколі не даведана. Магчыма, смерць напаткала яго імігнанта. Адно несумненна: калі б застаўся жывы, годна выканаў бы свой вайсковы абавязак. Не ведаю, як хто, а я, прыгадаваючы кароткі ваенны яго лёс, уславіваю два творы народных пісьменнікаў Беларусі — Васіля Быкава і Івана Чыгрынава. Яны таксама пра тых — лейтэнанта Іваноўскага з аповесці «Дажыць да світаньня» і пагранічніка Аляксея Балаша з «Самага шчаслівага чалавека», які былі ўпэўнены, што гітлераўцы будуць знішчыць.

Што да верша Рыгора Суніцы «Раніца», апошняе двухстроф'е яго і посыл нам, жывым. Безумоўна, Рыгор Суніца, пішучы верш «Раніца», не здагадаўся, што матыў сонейка ў пра мнагія гады дазволіць чытачам, ведаючы яго далейшы лёс, паставіцца да гэтага вобраза інакш. Сонейка не толькі «кліч падала «Жыць!», але і настойвала «Жыві!».

Алясь МАРЦІНОВІЧ

Пра птушчак

Малая сцэна Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, што пачала працаваць у гэтым сезоне, працягвае запрашаць на сустрэчы. Яе адкрыццё дало пачатак адметнаму кірунку — «бэбі-спектакль», то-бок, для самых маленькіх. Для тых, хто толькі пачынае рабіць свае першыя крокі ў жыцці (у літаральным сэнсе!). Цудоўная магчымасць пачынаць спасыціцца свет — тэатр, таму што ў прыгожай і гульнявой форме ён увасабляе адзін з найбольш таямнічых цудаў, дадзеных людзям, — творчасць. А маленькіх гледачы на такіх спектаклях не проста далучаюцца да творчасці іншых, а могуць у ёй паўдзельнічаць праз сутворчасць. Так было падчас спектакля «Матількі». І вось пад заслоны тэатральнага сезона чарговая прэм'ера — спектакль «Ківі» ў пастаноўцы Яўгена Карняга. З уроставай пазнакай (+).

у вадзе... Ой, бедная... Вылазіць на бераг уся мокрая, страсе кролі і спрабуе сагрэцца — шкада маленькую. Ці можна паглядзіць?..

Гэты спектакль інтэрактыўны, і маленькіх гледачам насамрэч можна даволі шмат — задача «арнітолагаў» — уцягнуць іх у дзею, зацікавіць у нейкай ступені гульнёй (напрыклад, пакарміць пелікана, закідаваючы яму рыбку ў дзюбку — прамахнуцца нерэальна, таму малайцы ўсе). Але колькі «арнітолагі» — гэта спецыялісты, якія шмат што ведаюць пра тых, каго даследуюць, то нам распавядаюць цікавыя, часам неверагодныя факты пра дзіўных птушак. Такія інфармацыя можа стаць адкрыццём і для дарослых, якія падчас спектакля могуць глядзець не толькі за дзецьмі, але і за крэатыўнымі ілчэньмі птушкамі: у якім выглядзе паўстанне той ці іншы персанаж, як ён з'явіцца, чым адметны.

Ці ведаеце вы, напрыклад, якая птушка народжана, каб жыць у палёце і можа нават спаць у паветры? Хто гадамі не выходзіць на сушу і можа лятаць без узмаху крылаў? Ці навошта пелікану вялікая дзюбка, ніжняя частка якой падобная на мех? Ці ведаеце, колькі кілаграмаў рыбы ў ёй змяшчаецца? А якая птушка мае доўгія ногі, доўгую шую і доўгую тонкую дзюбку (але не бусел)? Ці вольныя дзіўныя істоты з крыламі, якая можа спаць уніз галавой — але ці птушка?.. Карацей, вакол

Ківі цікавы свет з безліччу насельнікаў, і далёка не ўсе прыязна ставяцца да птушчак, якая ходзіць па зямлі і можа трапіць у небяспеку, бо сярод тых, хто ўмее лятаць, ёсць і драпежнікі... Пляжка аднаму ў такім непрадказальным свеце, але калі Ківі ўжо навучылася выбірацца з вадзі, то можа быць хітрэйшай за вялізных істот з доўгай дзюбай, за вусцішных кажаноў, ды павінна ж ёй урэшце пашчасціць — не можа птушчак быць адна! І расквітнеюць раскі, а дрэва, што ўвесь час здавалася засохлым, засвеціцца знутры і выпушціць прыгожыя вялікія кветкі... Цуды жыцця так метафарычна іграюць у тэатры — і малыя, і дарослыя кажуць: «Ах...»

Перажываць за Ківі на працягу паўгадзіны — гэта значыць адчуць заміланне і пяшчоту (які крохкі пухнаці!), спагаду (каб толькі з ёй нічога дрэннага не здарылася), смех і радасць, калі ў яе ўсё атрымліваецца. Але ж не без дапамогі артыстаў жыве перад намі гэты (і іншыя) персанаж. Артысты не хаваюцца ад гледачоў за заслонай ці дэкарацыямі, мы бачым, як яны кіруюць лялькамі — і ў гэтым такіма цуд: бачыш, як персанаж ажывае, што іх прымушае рухацца, як чалавек зжываецца з героем. І як нараджаецца тэатр. Тое, што трэба, каб зачарваць ім. Тое, дзея чаго зладзілі тэатр для тых, каму крыху больш за год — але ўжо дастаткова, каб глядзець, слухаць, разумець, суперажываць і адчуваць чараўніцтва мастацтва. Нават калі пасля ёсць мажымасць крануць ці паглядзіць істоту, якая спадабалася, ці сфатаграфавана з ёй. Тут магчыма ўсё, таму што гэта шчыры і сапраўдны тэатр. Прыдумалі і ажыццявілі пастаноўку аўтар і рэжысёр Яўген Карняг, мастак Вольга Двараява, кампазітар Эрык Хацяноўч. Асобных слоў павагі заслугоўвае група артыстаў-«арнітолагаў»: Сафія Бурда, Аліна Яршова, Дзіяна Іванова, Наталля Лёгіна, Юлія Марозава, Алякей Сянчыла, Уладзіслаў Соладаў, Ілья Соцікаў, Надзея Чэча.

Уся камада працавала на тое, каб маленькія гледачы раслі тэатраламі, аднойчы наведваючы пастаноўку ў малой зале Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, захацелі прыйсці сюды яшчэ. Зразумелы падыход: вырашціць сабе гледача, з якім будзе больш проста знаходзіць паразуменне падчас складаных канцэптуальных пастановак для дарослых, якіх у тэатры лялек даволі многа (варта нагадаць пра гучную веснавую прэм'еру «На чорнай чорнай вуліцы»). І ёсць надзея, што Яўген Карняг, які ўвёсны прызначаны галоўным рэжысёрам Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек, будзе трымаць высокі ўзровень спектакляў як для дарослых, так і для дзяцей, якія калісьці стануць дарослымі.

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек

«Вялікія гастролі» лета

Тры спектаклі пакажа ў Мінску Марыйскі дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета імя Эрыка Сапаева на наступным тыдні. Адметна, што, калі артысты Вялікага тэатра Беларусі адпачываюць, яго сцэна жыве, а глядзельная зала чакае публікі.

Гэты тэатр знаёмы айчынным гледачу, ён ужо выступаў у Мінску. І адзін з тых спектакляў, што прывязваюць цяпер, можна было паглядзець раней. Але менавіта таму і прывязваюць, што цікаваць да балета «Рускі Гамлет» (на музыку Людвіга ван Бетховена і Густава Малера) была вялікая: аўстрыйская харэаграфія Барыса Эйфмана прыцягвае. Але іншыя два балеты, што запланавалі для паказу ў Мінску гэтым разам, маюць пэўную інтрыгу для нашай публікі.

Па-першае, балет «Вайна і мір» Вячаслава Аўчыніківа паводле рамана-эпапеі Льва Талстога, які ў нашым тэатры не пабачыш. А гэта значыць, што можна адкрыць для сябе новы твор у харэаграфіі народнага артыста Расійскай Федэрацыі Андрэя Пятрова, але рэдакцыю зрабіў заслужаны артыст Расійскай Федэрацыі, народны артыст Рэспублікі Марый Эл Канстанцін Іваню. Цікава, як вылікі рамана можна ўвасобіць у балет? Якія сцэны і эпізоды ўвайшлі ў пастаноўку?.. Паводле стваральнікаў, падзеі ўсіх чатырох тэатраў адлюстраваны ў балетзе з усімі галоўнымі героямі і ўвасабленнем эпохі, калі шла вайна з Напалеонам (дэкарацыі мастака Рыгора Бялова, мастак па касцюмах Вольга Паліанская). Паказ балета адбудзецца 9 і 10 ліпеня. Варта паглядзець яшчэ і дзея таго, каб зразумець, наколькі ёмістае мастацтва харэаграфіі, калі можа адлюстравана сутнасць літаратурнага твора за колькі гаўдзін.

Што да літаратуры ў балетзе, то майстар яе ўвасабляе — харэограф Барыс Эйфман. Але яго спектакль «Рускі Гамлет» хоць і мае літаратурную

адсылку, насамрэч ніякага дачынення да твора Уільяма Шэкспіра. Паралель з яго героем, праўда, можна ўгледзець, разважаючы пра асобу Паўла I, сына Кацярыны II. Лібрэта, як і харэаграфію, Эйфман ствараў, маючы на ўвазе адлюстраванне стану чалавека, які існаваў у атмасферы варажасці, гвалту і хлусні. Што выдатна атрымліваецца ў гэтага харэаграфа — выклікаць моцныя эмоцыі, якія накладваюцца на веды (гэта ж рэальны гістарычны персанаж!), і свядомасць прадукцыруе думкі і высновы. Харэаграфія — гэта не толькі пра прыгажосць і вытанчанасць, у чым можна ўпэўніцца 11 і 12 ліпеня.

На заканчэнне гастроліў — 13 і 14 ліпеня — балет «Рамэа і Джульета» Сяргея Пракоф'ева, харэограф пастаноўшчык якога — народны артыст Рэспублікі Марый Эл Канстанцін Іваню. І гэта цікава, таму што ў рэпертуары Вялікага тэатра Беларусі ёсць гэты балет — лібрэта і харэаграфія народнага артыста СССР і Беларусі Вялікіня Елізар'ева (некалькі гадоў таму ён зрабіў новую рэдакцыю свайго балета, які меў каласальны поспех). Варта паглядзець, як падзеі, што адбыліся ў Вероне некалькі стагоддзяў таму (паводле Шэкспіра), тракуюць іншыя — і ў гэтым другая інтрыга гастроліў. Пастаноўшчык з Рэспублікі Марый Эл Канстанцін Іваню і мастак Барыс Галадніцкі паказваюць вядомую гісторыю з новага пункту гледжання: прычына трагедыі — непарушы лад жыцця, які адолеў той, хто гатовы ахвараваць сабой (адраджэнская вера ў чалавека)? Але як гэта стануць артысты з Іашкар-Аль?

«Вялікія гастролі» Марыйскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Эрыка Сапаева ў Мінску арганізаваны згодна з Усерасійскім гастрольна-канцэртным планам Міністэрства культуры Расійскай Федэрацыі.

Ларыса ЦІМОШЫК

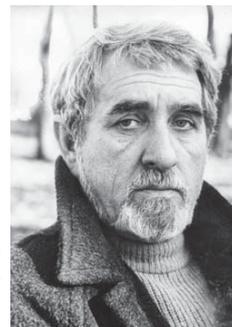
Эпоха Раеўскага

85 гадоў таму нарадзіўся Валерый Раеўскі, знакаміты тэатральны дзеяч, галоўны рэжысёр (з 1973 года) і мастацкі кіраўнік (з 1991 года) Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. 36 гадоў яго творчай дзейнасці ўвайшлі ў гісторыю пад назвай «эпоха Раеўскага».

Валерый Раеўскі стварыў больш за 40 непараўнальных спектакляў: «Што той салдат, што гэты», «Трыбунал», «Брама неўміручасці», «Пагарэльцы», «Плач пералёўкі», «Мудрамер», «Чорная панна Нясвіжа»... Супрацоўніцтва з галоўным мастаком Барысам Герлаванам і драматургам Андрэем Макаёнкам спрыяла таму, што кожная новая пастаноўка Раеўскага была святам, вялікай падзеяй і культурным жыццём краіны. Творчасці рэжысёра былі ўласцівыя вобразнасць, пераканаўчасць, метафарычнасць, імкненне да наватарства і глыбокі псіхалагізм, а яшчэ — безмежная любоў да Купалаўскага. Вось як ён казаў: «Мне здаецца, самае галоўнае, што было і застаецца ў Купалаўскім тэатры, — свой тон... У гэтым тэатры ёсць надзвычайная жыццёвасць, праўдзівасць існавання... Тое добрае і каштоўнае, што закладзена ў падмурак, — невычарпальнае, перадаецца з пакалення ў пакаленне. Вызначае канспітуальную маленькай дзяржавы, якой з'яўляецца тэатр».

Пакінуў гэты свет у 2011 годзе, але памяць аб яго ўкладзе ў развіццё культуры і сёння жыве ў Купалаўскім, у тым ліку ў спектаклі «Чорная панна Нясвіжа», які дагэту ў рэпертуары. Гэтую загадкавую і вельмі прыгожую пастаноўку гледачы змогуць убачыць 15 ліпеня.

Дар'я ТАЛАЛАЕВА
Фота даслана аўтарам

Жывыя гісторыі мемарыялаў

Анімацыйныя кінаальманахы «Мемарыяльныя комплексы Беларусі» напрыканцы чэрвеня ўбачыць свет на «Беларусьфільме». Праект, прысвечаны 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, апавядае пра комплексы «Ала», «Аперацыя Баграціён», «Помнік дзецям-ахвярам вайны», «Прарыў» і «Буйніцкае поле», створаныя на месцах трагічных падзей альбо гераічных бітваў часоў Вялікай Айчыннай вайны. Прэм'ерныя паказы з 27 чэрвеня кінастудыя ладзіць для галоўных сваіх глядачоў — у дзіцячых летніх лагерах, а пасля фільм можна паглядзець у кінатэатрах да канца года.

Адметнасць праекта ў тым, што ён сумяшчае асаблівыя тэхналогіі, натурныя здымкі і анімацыю. Кожны фільм альманаха — самастойная гісторыя. Працавалі над ім вядомыя беларускія рэжысёры Канстанцін Андрушчакін, Таццяна Кубліцкая, Наталія Касцючэнка, Ірына Тарасова, Аляксандр Ленкін і іншыя. Як адзначылі прадстаўнікі кінастудыі, калі на прэм'ерных паказах прэзентуецца 52-хвілінны метр, то пасля яго можна будзе ўбачыць і ў выглядзе асобных серыяў.

Як падкрэсліў падчас перадпрэм'ернага паказу намеснік генеральнага дырэктара «Беларусьфільма» Павел Скалабан, гэта кінааповед пра пяць знакавых мемары-

яльных комплексаў нашай краіны, і такі праект варты таго, каб мець працяг:

— Тэма Вялікай Айчыннай вайны, генацыду беларускага народу і подзвігу савецкай арміі невычарпальная. У ёй — вялікі выхаваўчы і ідэалагічны патэнцыял, таму мы будзем працягваць яе развіваць. Магчыма, туды ўвойдуць такія лакацыі, як Брэсцкая крэпасць-герой, Хатынь, Азарычы, Трасцянец, мемарыяльны комплекс пад Оршай «За нашу савецкую Радзіму»...

Рэжысёр Наталія Касцючэнка лічыць: «Для многіх гэтыя кінастужкі адкрыюць новую інфармацыю, новыя аб'екты, якія варта наведваць усёй сям'ёй. Я рабіла кінастужку пра Алу. Яшчэ жывая малодшая сястра маёй маці. І яна падчас вайны перажыла ўсё тое, пра што мы здымалі. Яна родам з тых мясцін. Многія эпізоды распавядала мне яна. І гэта ў тым ліку дапамагло стварыць аб'ектыўную карціну».

Усе часткі фільма атрымаліся глыбокімі. Іх абавязкова захочацца пераглядзець. Ці то расповед пра помнік партызанскай славы «Прарыў», дзе рэжысёр Таццяна Кубліцкая паказала і палітру жыцця ваеннага часу, і мужнасць нашага народа, а таксама вялікую павагу да памяці мінулага і ўсведамленне неабходнасці перадаваць яе з пакалення ў пакаленне... Альбо эпізод «Аперацыя Баграціён», глядзячы які ловіш сябе на адзіным жаданні, каб такія падзеі сапраўды заставаліся толькі ўрокамі падручнікаў па гісторыі. І не давялося

больш нікому ніколі перажыць тое, праз што прайшла дзяўчынка-падлетак Каця Сусаніна. Яе імя ёсць сярод іншых дзяцей на «Помніку дзецям — ахвярам вайны», пра які распавялі ў фільме «Наспраўджаньня мары»...

— Вельмі ўдзячная маёй здымачнай групе за дапамогу і за творчасць. Сёлета 30 чэрвеня было 50 гадоў з дня адкрыцця помніка «Прарыў», стварыў яго вядомы скульптар Анатоль Анікейчык. Помнік вельмі выразны і для таго часу нават нязвыклы, бо ён лакалічны і вобразны, — дзеліцца рэжысёр Таццяна Кубліцкая. — Мне было цікава працаваць над гэтай тэмай. Пастаянна ўспамінала, што даводзілася перажыць людзям у нечалавечых умовах, але яны заставаліся людзьмі, здзіўлялі подзвігі цаной уласнага жыцця, як, напрыклад, лёгчык Аляксандр Мамкін. Ёсць гісторыя, як партызаны ўратавалі 200 дзяцей з Полацкага дзіцячага дома, якія засталіся ў акупацыі. І вось апошні вылет лёгчыка Мамкіна для яго закончыўся трагічна, але выжылі пасажыры...

Перапліценне ў кожнай з гісторый дакументалістыкі, анімацыі, якая змяшчае ў сабе столькі выразнасці, метафарычнасці — дазваляе стварыць той самы эфект прысутнасці для глядача.

Алена ДРАПКО
Фота Лізаветы ГОЛАД

Дынамічна, маладзёжна і стыльна!

Пра што новы фільм маладога рэжысёра Кірыла Халецкага

Пасля паспяховага дэбютнага фільма «Кіношнікі» маладога беларускага рэжысёра Кірыла Халецкага аматары айчыннага кіно, пэўна, з цікавасцю чакалі, пра што ж будзе яго наступная работа. І вось нарэшце з'явілася навіна: «Беларусьфільм» запусціў новы маладзёжны фільм пад рабочай назвай «Культурны код», а яго рэжысёрам-пастаноўшчыкам стаў той самы Кірыл Халецкі, які ў свае 23 гады ўжо ўварваўся ў топ беларускага кіно і працягвае здзіўляць.

— Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь правяла ініцыятыву: патрэбна зняць фільм на тэму дзяржаўных сімвалаў — герб, гімн і сцяг нашай краіны. Самым прынцыповым быў момант, што павінна атрымацца сучаснае маладзёжнае цікавае і дынамічнае кіно, а не нейкая агітацыя, — расказвае Кірыл Халецкі. — На гэтую ж тэматыку, дарэчы, плануецца некалькі праектаў «Беларусь-

фільма». На дадзены момант кінастудыя працуе над стварэннем анімацыйнага фільма для глядачоў дашкольнага і маладошага школьнага ўзросту. Таксама, наколькі я ведаю, будзе і фільм для больш сталага ўзросту, мне ж дасталася ніша — моладзь.

Паводле слоў рэжысёра, ніякіх жорсткіх творчых рамак перад ім не ставілі. Асноўныя ключавыя патрабаванні — абавязкова паказаць у кадры рэспубліканскі аўтапрабег і акцыю «Спяём гімн разам». Аднак, нягледзячы на такую, здавалася б, ідэалагічную падаплекку, Кірыл Халецкі запэўніў, што ён вельмі акуратна ўплёў усе пажаданні Міністэрства культуры ў свой сцэнарый. Рэжысёр упэўнены, што патрыятычнае кіно можа быць небанальным і цікавым.

Ён прызнаўся, што з ахвотай узяўся за новую работу. Над сцэнарыем было цікава працаваць, бо расказаць пра важнасць дзяржаўных сімвалаў і іх значэнне нестандартна — гэта хоць і адказны, але вельмі захапляльны працэс.

— Для мяне гэта свайго роду творчы выклік, бо фільм будзе ў нечым нават новым — са змешанымі формамі. Ён аб'яднае ігравую частку і дакументальную, — паведамляе Кірыл Халецкі. — У стужцы будучы каментарый экспертаў і апытанні жыхароў сталіцы на вуліцах Мінска. Так, хронаметраж «Культурнага кода» не вельмі вялікі — усяго 26 хвілін, таму занадта не разгонішся, але я пастараўся ўкласці ўсё самае галоўнае.

Кірыл Халецкі перакананы: глядача гэты фільм зацікавіць яшчэ і тым, што ў ім будзе паказана беларуская сталіца з прыгожай архітэктурай. Удалося задыягназіць вельмі многа лакацый Мінска — усім нам знаёмыя і любяць месцы: Вялікі

тэатр оперы і балета, набярэжная парку Горькага, цэнтр сталіцы побач з ГУМам і г. д.

Зразумела, усіх сакрэтаў здымачнага працэсу рэжысёр адкрываць не стаў. І ўсё ж самае важнае і асноўнае даведацца атрымалася.

Дык хто яны, галоўныя героі? Іх двое — юнак і дзяўчына. Іх ролі выконваюць ужо вядомы актёр Уладзіслаў Соладаў і ўзыходзячая зорка беларускага кінематографу Дар'я Лазарчык. І гэта вельмі сімвалічна, бо Дар'я — выпускніца гэтага года і, па сутнасці, іграе саму сябе.

— Галоўныя героі фільма «Культурны код» — выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, перад якімі стаіць задача — зняць дакументальны фільм пра беларускія дзяржаўныя сімвалы — гімн, герб і сцяг. Мне падалося вельмі цікавым зрабіць дзяўчыну рэжысёрам (ёй дзевяціцца сутыкнуцца з гэтай складанай прафесіяй), а хлопца — апэратарам, каб гэта было нестандартным ходам, — распавядае Кірыл Халецкі. — Нас чакае пэўны творчы канфлікт паміж двума героямі на тэму мастацтва, правільнасці і патрэбнасці тых ці іншых рэчаў. Для мяне як аўтара сцэнарыя было таксама вельмі важна праз пэўныя дэталі, думкі галоўных герояў адлюстраваць сваю асабістую грамадзянскую пазіцыю. Гэта будзе вельмі актуальны фільм для нашага часу! Героі разважаюць на такія важныя тэмы, як, напрыклад, з'ехаць са сваёй краіны ці застацца ў ёй. Гэта будзе паказана як разважанне сучаснага маладога чалавека пра сваё жыццё сёння, пра свае мары і хваляванні.

Кірыл Халецкі спадзяецца, што фільм чакае добрая экранная гісторыя, бо гэта будзе сапраўднае якаснае кіно, дынамічнае і стыльнае.

— Вельмі хочацца, каб фільм запомніўся глядачу! — выказаў надзею малады рэжысёр.

Ірына ПРЫМАК

Саюз гарадоў-пабрацімаў

У межах Дзён культуры горада Краснаярска ў Мінску ўпершыню на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіў Краснаярскі камерны аркестр. Музычны саюз гарадоў-пабрацімаў прадставіў яркую праграму ў Магілёве, Мінску і Полацку. Важным дапаўненнем стала фотавыстаўка славетных мясцін Сібіры.

Краснаярскі камерны аркестр пачынаў сваю дзейнасць як імправізаваны студэнцкі калектыў, які пазней стаў візіткай горада. За 30 гадоў свайго існавання аркестр даў больш чым 2000 канцэртаў. Праграмы заўсёды вылучаюцца высокім выканальніцкім узроўнем, драматычнасцю, разнастайнасцю інтэрпрэтацый. Гастролі калектыву праходзілі ў Італіі, Францыі, Іспаніі, Германіі, Аўстрыі, Польшчы, Кітаі і Партугаліі. У склад аркестра ўваходзяць найлепшыя выпускнікі Сібірскага дзяржаўнага інстытута мастацтваў імя Д. Хварастоўскага. Многія з іх — вучні заснавальніка і нязменнага мастацкага кіраўніка, галоўнага дырыжора Міхаіла Бенюмава. Дзякуючы гэтаму аркестр валодае ўласным творчым почыркам.

Самым маштабным праектам калектыву з'яўляецца Міжнародны фестываль камерна-аркестравай музыкі «Азія — Сібір — Еўропа», які праходзіць з 2001 года. Кожны год у публікі з'яўляецца магчымасць упершыню пачуць творы, спецыяльна напісаныя вядомымі кампазітарамі для выступлення камернага аркестра на фестывалі. Творчы патэнцыял калектыву праяўляе сучасны кампазітар: прагучалі сусветныя прэм'еры

Ацыя Коргі, Хорхе Боса, Івана Батыстана, Міхаіла Аркадзьева, Уладзіміра Панамарова, Уладзіміра Пароцкага, Алега Прыстытава, Энійота Шнайдэра, Сяргея Янковіча і іншых.

Гастролі Мінску сталі праягам супрацоўніцтва расійскіх і беларускіх музыкантаў на XXI Міжнародным фестывалі камерна-аркестравай музыкі «Азія — Сібір — Еўропа», які аб'яднаў аркестр і віртуозаў з Беларусі — заслужаную артыстку Рэспублікі Беларусь, салістку Сафійскага сабора горада Полацка Ксенію Пагарэлюю (арган) і лаўрэата міжнародных конкурсаў, салістку Беларускай дзяржаўнай філармоніі Вераніку Прадзед (цымбалаў).

У праграму ўвайшлі сусветна вядомыя творы знакамітых кампазітараў: «Маленькая начная серэнада» Вольфганга Амадэя Моцарта, «Серэнада для струнных» Пятра Чайкоўскага, «Канцэрт для цымбалаў з аркестрам» Уладзіміра Кур'яна. Традыцыя Краснаярскага калектыву — выкарыстоўваць новыя і незвычайныя інструменты. У мінулым годзе жыхароў Краснаярска вельмі ўразіла таленавітае выкананне на цымбалах Веранікі Прадзед. Гэты інструмент упершыню прагучаў на сібірскіх сцэнах. Пасля фестывалю ў цымбалісткі засталіся цэлыя ўспаміны. У якасці эксперта Вераніка Прадзед выступіла перад вучнямі музычнай школы класа цымбалаў. Яго

амаль 30 гадоў назад арганізавала беларуска, якая пераехала ў Краснаярск за мужам-ваенным. «Маленькі кавалачак Беларусі ў халоднай Сібіры», — дзеліцца Вераніка Прадзед. Таму сёлета было вырашана працягнуць супрацоўніцтва, але ўжо ў Рэспубліцы Беларусь.

Выбраныя для праграмы музычныя творы, на думку галоўнага дырыжора і мастацкага кіраўніка Міхаіла Бенюмава, паказваюць адзінства нашых краін, песную сувязь паміж народамі і культурамі. «Серэнада для струнных» Пятра Чайкоўскага сімвалізуе расійскую культуру, «Канцэрт для цымбалаў з аркестрам» Уладзіміра Кур'яна, у якім прыняла ўдзел Вераніка Прадзед, — беларускую, а «Маленькая начная серэнада» Вольфганга Амадэя Моцарта стала міжнародным фундаментам для музычнага яднання. «Сібір — гэта своеасаблівы цэнтр зямнога шару, найвялікшы культурны скарб усёго свету. Адной з мэт нашай канцэртнай дзейнасці з'яўляецца аб'яднанне дзвюх культур — Усходу і Захаду», — падкрэсліў Міхаіл Бенюмаў.

У 2023 годзе Краснаярскі камерны аркестр атрымаў статус «Асабліва каштоўны аб'ект культурнай спадчыны Краснаярскага краю».

Фотавыстаўка стала яркім дапаўненнем музычнай праграмы. Экспазіцыя знаёміць са славетнымі мясцінамі Сібіры і Краснаярска. Асабліва цікавым экспанатам з'яўляецца фотаздымак грамадскай арганізацыі «Місцёвая беларуская нацыянальна-культурная аўтаномія г. Краснаярска», што яшчэ раз падкрэслівае цесную сувязь паміж нашымі дзяржавамі.

Лізавета КРУПІНЬКОВА,
фота аўтара

Агульная трагедыя

Гастролі працягваюцца... У Беларускай дзяржаўнай філармоніі напярэдадні Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь і 80-годдзя вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў выступіў ансамбль песні і танца Рэспублікі Комі імя Віктара Марозава «Асяя кыя» («Ранішняя світанне»). Праграма «Паклонімся вялікім тым гадам» аб'яднала нацыянальную ідэнтычнасць комі і памяць пра трагічныя падзеі агульнага мінулага.

Дзяржаўны ансамбль песні і танца «Асяя кыя» — гэта першы прафесійны мастацкі калектыў рэспублікі, які захоўвае старадаўнія традыцыі народнай творчасці. Калектыў з'яўляецца лаўрэатам усеагульных і ўсерасійскіх конкурсаў, удастоены Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Комі імя Віктара Савіна. Характэрная рыса творчасці «Асяя кыя» — спалучэнне фальклору з сучаснымі музычнымі тэндэнцыямі. Ансамбль песні і танца ахоплівае розныя сферы мастацтва, што ўжо 85 гадоў прываблівае глядачоў з розных краін.

У Беларусь прыехаў упершыню. Краіны аб'яднала агульная трагедыя — Вялікая Айчынная вайна. Напярэдадні 80-годдзя вызвалення Рэспублікі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Ансамбль песні і танца «Асяя кыя» прадставіў на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі ваенна-патрыятычную пра-

граму. Прагучалі вядомыя песні «Каццоша», «Дзень Перамогі», «Смуглянка» і іншыя. Аркестр, хор і балет раскрылі складаную і драматычную тэму з розных бакоў. Там, дзе немагчыма перадаць эмоцыі цэлам, дапамагае музыка. Галоўны балетмайстар Ганна Паздзеева лічыць, што гэтая тэма заўсёды актуальная. «Усіх нас закрунулі гэтыя крываваыя падзеі. У мяне ў самой прадзед пахаваны ў брацкай магіле ў Гомелі. Важна помніць і захоўваць памяць для будучых пакаленняў», — дзеліцца Ганна Паздзеева.

Другі блок канцэрта прадставіў самабытную нацыянальную культуру Рэспублікі Комі. У 2029 годзе там будзе адзначаць 1000-годдзе народа комі. Яркія традыцыйныя касцюмы падобны на адзенне жыхароў расійскага паўночнага захаду. Жаночыя сукенкі вылучаюцца насычанымі колерамі, вышыўкай і спалучэннем некалькіх відаў тканін. Важнай часткай касцюма з'яўляецца галоўны ўбор. Такою

разнастайнасці кагошнікаў, шапак, хустак няма, напэўна, ні ў аднаго народа.

Аркестр пад кіраўніцтвам Аляксандра Цігарэнкі паказаў народныя музычныя інструменты комі — трашчотку і бубен. Незвычайная музыка і своеасаблівы рух стварылі на сцэне таямнічую і нават крыху містычную атмасферу. У другой частцы канцэрта ансамбль спяваў на мове комі. Нацыянальная разнастайнасць забяспечыла Рэспубліцы Комі бясконцае мноства розных дыялектаў. Салістка хору, лаўрэат прэміі імя В. Есэвай Валянціна Кавальчук часта ў паўсядзённым жыцці размаўляе на мове продкаў.

Праграма «Паклонімся вялікім тым гадам» аб'яднала такія далёкія і адначасова блізкія тэмы. Мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага ансамбля песні і танца Рэспублікі Комі расказаў, што першапачатковай мэтай гастролі было выступленне да гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, аднак

па ініцыятыве боку, які прымае, вырашылі аздобіць праграму нацыянальнымі каларытам. Цёплы прыём беларускай публікі Аляксандр Цігарэнка згадвае з усмешкай: «Мы хваліваліся, як успрымуць тут другое аддзяленне канцэрта, насычанае нашымі нацыянальнымі асаблівасцямі, але ўсе прайшлі цудоўна!»

Лізавета КРУПІНЬКОВА

Перад Амура стралой — Грозны не герой

Вялікі князь маскоўскі і ўсёй Русі Іван Васільевіч, які з 1533 года стаў першым абвешчаным царом яе, больш вядомы не як Іван IV. У гісторыю ён увайшоў як Іван Грозны, асоба неардынарная. Менавіта Грозны, хоць нямала ахвотных падаць яго Іванам Жаклівым. Не задумваюцца аб тым, што паміж гэтымі, здавалася б, блізкімі словамі існуе розніца. Грозны, як даводзіць «Плумачальны слоўнік беларускай мовы», — чалавек «суровы, жорсткі ў абыходжанні з іншымі». А яшчэ «страшны». Жаклівы — той, які «выклікае вялікі жах і таксама вельмі страшны». Але пры ўсіх недахопах (нават асабіста караў многіх, садзіў на кол) ён шмат зрабіў для сваёй дзяржавы. На завяршэнні яго праўлення Русь стала памерам больш за ўсю Еўропу. Вельмі любіў і жанчын. Аднак і тут працягваюць свой наравісты характар: каханне лёгка пераходзіла ў нянавіць. Няўдзячны лёс быў нанаваны і яго восьмай жонцы багарыні Марыі Нагой. Збіраўся пастрывіць яе ў манашкі, каб ажаніцца з пляменніцай англійскай каралевы Элізабет Цюдор — Мэры Гасцінг. Ды хоць конь на чатырох нагах, і той спытаецца. Усё было б добра, калі б не ўмяшалася Кацярына Ягелонка.

Велікакняжацкі прастол — гэта спакусліва

Кацярына Ягелонка была малодшай сястрой вялікага князя літоўскага і польскага караля Жыгімонта II Аўгуста. Як і яе сястра Ганна, з маленства выхоўвалася ў строгасці. Да ўсяго маці, чалавек уладны і сваявольны, калі падраслі, ніяк не магла падабраць ім дастойных жаніхоў. Скончылася тым, што яны заседзелі ў дзеўках. Можна ўзнікнуць пытанне: а якое дачыненне да гэтага мае Іван Грозны? Навошта яму патрэбны былі нейкія, на яго погляд, векавухі, калі і так дастойных нявест стала. Праявіў бы жаданне — многія захачелі б выйсці за яго замуж. Ды звярнуць увагу на сяцёр яго прымусілі палітычныя абставіны.

Прычына ў тым, што Іван Грозны з'яўляўся сапраўдным дзяржаўнікам. Тое, што Русь па памерах стала большай за Еўропу, канешне, было дасягнута не адразу. Яшчэ ў 1558 годзе напад на Лівонію, каб мець выхад да Балтыйскага мора. Атрымаў некалькі перамог. Ды летам наступнага года лівонцы падпісалі дамову з Вялікім Княствам Літоўскім. Большая частка іх дзяржавы трапіла пад пратэктарат Княства, астатняя далучылася да Швецыі і Даніі. У выніку ў Івана Грознага адразу з'явілася некалькі патэнцыйных праціўнікаў. Аднак ад баявых дзеянняў не збіраўся адмаўляцца.

Акурат у гэты час, на пачатку жніўня 1560 года, памёрла яго першая жонка Анастасія Раманава. Калі ж крыху адшлоў ад страты, выйсеце ўбачыць у парадненні з Жыгімонтам. Узв'язі ў жонкі адну з яго сясцёр, атрымаў бы надзейнага саюзніка. Спачатку Іван Васільевіч паставіўся да гэтага насцярожана. Але найбліжэйшыя паплекнікі баяры Міхал Сукін і Рыгор Шапкін улічылі і такі варыянт. Першы з іх параў ўспіаць у будучую шлюбную дамову пункт аб перадачы Русі часткі прыбалтыйскіх зямель, Іван Грозны прапанаваў зацікавіўся. Калі ж Шапкін напамінуў, што Жыгімонт хворы і бяздзетны, зусім узрадаваўся. Пасля смерці князя Іван Васільевіч як муж яго сястры зможа прэтэндаваць на велікакняжацкі прастол.

— А чаму б не стаць мне і польскім каралём?! — яго позірк зрабіўся як бы затуманены, адчувалася, што ўжо плыве на хвалях пакуль не здзейснены мар. Ды нечакана схаміянуўся: — Для мяне дастаткова быць і вялікім князем літоўскім! — сказаў так упэўнена, нібы усё даўно вырашана.

— Тады трэба дзейнічаць! — дружна, ледзь не перабіваючы адзін аднаго, запэўнілі яго Сукін і Шапкін.

Знайсці жонку няпроста

Праз некалькі дзён, праводзячы іх у дарогу, Іван Васільевіч даў такі наказ: «Едуці дарогаю до Вильны, разумевай накрепко про сестер королевских, сколько им лет, каковы ростом, как телны, которая из них лучше? Которая из них будет лучше, про ту и говорит королю». Перад гэтым напаміну: «Дзейнічайце, як самі палічыце патрэбным. Толькі, — яго твар стаў суровым, — не вяртайцеся, пакуль не высветліце, катая з сясцёр можа стаць маёй жонкай».

Пасля ўжо ведалі, што малодшай сястры Жыгімонта Кацярыне, ці, як яе клічуць па-польску, Катажыне, трыццаць тры, Ганна старэйшая за яе на тры гады. Па прыездзе аб мёце свайго візиту не гаварылі. Абмяркоўвалі з каралём спірэчныя моманты ва ўзаемаадносіннах паміж двума дзяржавамі. Хоць разумелі, што ён ужо

Кацярына Ягелонка.

ведае аб сапраўднай прычыне іх прыезду. Не сумняваліся ў паразуменні. Як жа здзівіліся, калі Жыгімонт іх жаданне паглядзець, катая з яго сясцёр прыгажэйшая, палічыў абразлівым.

На другі дзень зусім не захачеў думаць пра агледзіны. Выйсеце са складанай сітуацыі падказаў паслам Мікалаі Радзівіл Чорны, да якога Жыгімонт заўсёды праслухоўваўся. Ён прапанаваў убачыць сясцёр у час богаслужэння ў касцёле. Аднагалосна аддалі перавагу малодшай. Не толькі з-за яе ўзросту. Кацярына была прыгажэйшая, паводзіла сябе так, што выклікала давер.

Па вяртанні ў Маскву аб гэтым паведалі Івану Васільевічу. Прызналіся, што перамовіліся аб мёце свайго прыезду з нявестай. Яна адказала згодой. Разуменя, што гэта не проста магчымаць нарэшце выйсці замуж. Жыгімонт з іх выбарам пагадзіўся.

Толькі радаваліся «сваты» рана. Як і сам Іван Грозны. Прыдворная шляхта ў Польшчы абуралася. У Кароне і Княстве строга прытрымліваліся няпісанага правіла, паводле якога малодшая сестра выходзіла замуж палі старэйшай. Жыгімонт пагадзіўся. Прапанаваў Івану Васільевічу ажаніцца з Ганнай ці чакаць, калі ў яе з'явіцца жаніх. Аднак гадоўна нечаканасць была наперадзе. Калі каралеўскае пасольства ў пачатку 1561 года прыбыло ўдакладніць пытанні, звязаныя з жаніцьбай, гасудар Русі гаворку павёў аб валоаданні ўсёй Лівоніі. Пра Кацярыну ні слова не сказаў, а яны паябаліся пра гэта напамінаць.

Разменна манета — нявеста

Жыгімонт II Аўгуст, даведаўшыся, месца сабе не знаходзіў. Хоць гэта працягвалася нядоўга. На руку Кацярыны з'явіўся новы прэтэндэнт — малодшы брат шведскага караля Эрыка XIV Вазы — Юхан, ён жа фінляндскі герцаг Ян. Будучыя жаніх і нявеста спадабаліся адно аднаму. Нічога не меў супраць і Жыгімонт. Але як быць з Ганнай? Што зрабіць, каб і Бога не гнявіць, і чорту дагадзіць? Юхан паклікаў на падмогу свайго адзінокага брата Мангуса, герцага Астрагоцкага. Ды той палічыў Ганну старой. У гэтай сітуацыі яна павяла сабе годна. Па просьбе Кацярыны сказала брату, што не збіраецца перашкаджаць малодшай сястры выходзіць замуж.

Вяселле Кацярыны Ягелонкі адбылося 4 кастрычніка 1562 года. Малодшая пасялілася ў замку Аба ў Фінляндыі. Іван Васільевіч, атрымаўшы адмову ад Жыгімонта, у жніўні 1561 года ажаніўся з Марыяй Цемруковай, да хрышчэння князеўнай Кучаней, дачкой кабардзінскага князя Цемрука. Што да Юхана, то ён быў удзячны Жыгімонта за тое, што дазволіў шлюб. Каб зрабіць цесцю прыемнае, пачаў утвараць брата адца Кароне і Княстве тэрыторыі, якія Швецыя атрымала ад Лівоніі. Аднак Эрык XIV адмовіўся.

На гэтым непаразуме паміж братамі не скончылася. Нібы чорная кошка прабегла. Прэтэнзіі адзін да аднаго раслі, як снежная лавіна. Дайшло да таго, што Юхан пачаў барацьбу за шведскі прастол. Спачатку небеспаспяхова. Атрымаў падтрымку ледзь не ўсёй Фін-

лянды. Не супраць быў дапамагчы і Жыгімонт. Але ў яго абвастрыліся адносіны з Іванам Грозным. Таму весці барацьбу на два фронты было рызыкаўна. Гэта і скарыстаў Эрык XIV. Горад Аба трапіў у аблогу, а Юхан з Кацярынай — у палон.

Даведаўшыся пра іх зняволенне, Жыгімонт запатрабаваў ад шведскага караля вызваліць вязняў, інакш прыгрозіў вайной. Эрык XIV ужо ведаў, што ён не кідае слоў на вецер. Не горш ведаў і іншае: калі Іван Грозны ўтневаўся на каго-небудзь, то назаўсёды. Цяпер у рускага цара з'явілася магчымаць паквітацца з Жыгімонтам II Аўгустам за абразу, нанесеную нежаданнем выдаць за яго сваю сястру. Эрык XIV накіраваў Івану Васільевічу пасланне. Той адказаў згодой, але прасіў удакладніць асобныя моманты. З гэтай мэтай у лютым 1567 года ў Маскву прыехаў шведскі канцлер Нільс Гіленстырн.

Іван Грозны пацвердзіў свае намеры аб саюзніцтве. Пры неабходнасці гатовы быў даць Эрыку Вазу прытулак. Перад пачаткам вайны з Княствам і Каронай згадзіўся паспрыць заключэнню міру з Даніяй і нават перадачы ў вечнае карыстанне Эстоніі. Але за такія паслугі патрабаваў ні многа ні мала, а ўсяго... Кацярыну Ягелонку. Для гэтага прасіў пераканаць яе, каб пакінула Юхана, пераехала на Русь і стала яго законнай жонкай. Эрык XIV гатоў быў выканаць гэтае патрабаванне. Аднак у час зняволення Кацярына за чатыры гады нарадзіла дзвюх дачок і сына. На свабодзе апынулася толькі ў 1569 годзе пасля звяржэння Эрыка XIV. Стала каралевай Швецыі, а муж — каралём. Іх сын стаў вялікім літоўскім князем і каралём польскім Жыгімонтам III Вазам.

Хутчэй... жаніха!

Адно азмрочвала жыццё яе — успаміны аб тым, як паводзіў сябе рускі цар пасля таго, як яна ўжо выйшла замуж. У шчырасці яго пачуццям не верыла і вельмі шкадавала, што ў свой час згадзілася звязаць з ім свой лёс. Паступова гэта пераросло ў нянавіць. Некаторыя ж жанчыны, як вядома, часам вельмі страшныя ў сваім гневе. Хоць жаданне помсты ў яе ўзнікла пазней. Тады, калі ён шукаў нявесту, якая б стала яго чаровай жонкай. Даведаўшыся, што збіраецца ажаніцца з Мэры Гасцінг, паслаў ёй ліст, у якім расказаў шмат чаго пра яго зладзействы, у тым ліку і ў дачыненні да тых, каго ён нібыта хахаў. Радавалася, калі прыйшлі весткі, што Мэры адмовілася ісці з ім да шлюбу.

Памерла Кацярына Ягелонка 16 верасня 1583 года ў замку ў Стакгольме і была пахавана ў саборы Упсалы. Пражыла 57 гадоў. Ганна ж адыйшла ў вечнасць у семдзесят тры. Пасля смерці Жыгімонта ўжо не думала, што лёс яе перайначыцца. Мела 50 гадоў і жыла пустаўніцай у варшаўскім замку. Ды фартуна нарэшце ўсміхнулася ёй. Праз два гады даведалася, што з-за бяздзетнасці Жыгімонта прастол зойме той, хто ажаніцца з яго сястрой. Што стане вялікай княгіняй літоўскай і каралевай польскай, і ў ёне не марыла. Голасна заявіла: «Шукайце жаніха!»

Магчымаць заняць прастол многія прывабіла. Былі сярод іх нават тыя, хто Ганне падыходзіў у сыны і ўнукі. Перавагу аддала 22-гадоваму французскаму прынку Анры Валуа. Па дамоўленні ён мусіў ажаніцца з ёй праз год пасля каранацыі. Аднак выпрабавальнага тэрміну не вытрымаў. Завёў каханку, дзяржаўнымі справамі амаль не займаўся, а потым пакінуў Польшчу.

А вось трансільванскі князь Стэфан Баторый, малодзейшы за нявесту на дзесяць гадоў, да жаніцьбы паставіўся сур'эзна. 56-гадовая Ганна пагадзілася. На здзіўленне, пара атрымалася небагла. Баторый, будучы чалавекам высокаадукаваным («Запіскі» Юлія Цэзара ведаў на памяць), для Кароны і Княства зрабіў нямала добрага. Кацярына так яго паказала, што нават раўнавала. Але, як высветлілася, рэўнасць была беспаспяхунай. Некалькі чалавек па яе просьбе навялі давядкі і катэгарычна заявілі: Баторый — верны і надзейны муж. Пасля гэтага яны пражылі разам яшчэ пяць гадоў. Памёрла 16 верасня 1583 года.

Мяркуючы па партрэце Кацярыны Ягелонкі, яна не вызначалася асабліва прыгажосцю. Чаму ж Іван Грозны, які пры жаданні мог знайсці нявест колькі заўгодна, так настойліва хацеў бачыць яе сваёй жонкай? Спачатку, канешне, кіраваўся палітычнымі мэтаймі. Адмова ў жаніцьбе, безумоўна, закранула яго самалюбства. Але ж навошта настойваць на жаніцьбе, калі Кацярына ўжо была замужам. Бадай, праўда ў такіх народных словах: хто гатовы салочку паслухаць, а хто драчовай песні рады. Маглі даходзіць да яго і словы пра яе: «Судоўная, як лябёдка. Аднак толькі плача і плача». І ў аброслой злосцю натуры Івана Васільевіча праявілася нехарактэрная яму пяшчота. Сапраўды ўжо: перад Амура стралой і Іван Грозны — не герой.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Адмоўныя метамарфозы

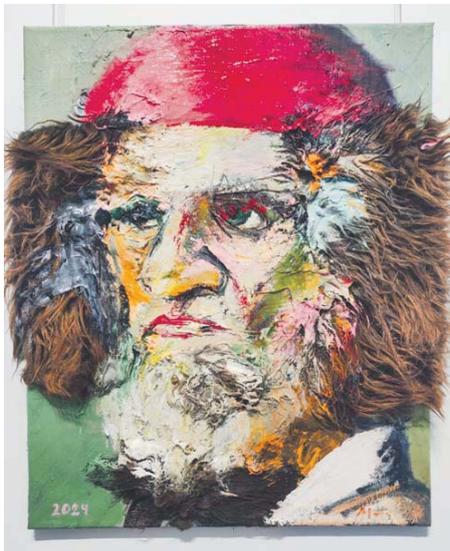
У галерэі A&V Art Gallery адкрылася выстаўка Сямёна Маталянца «Перадапошняя любоў Міці Махнарылава». Гэта гісторыя пра жорсткага, таксічнага, маскуліннага суб'екта, які пакрыху пакрываецца поўсцю. Яркая сатыра прасочваецца ў кожным творы мастака.

Сямён Маталянец жыве і працуе ў Санкт-Пецярбургу, адзін з лідараў групы PARAZIT. Стыль творцы нагадвае манеру знакамітых экспрэсіяністаў XX стагоддзя.

«Перадапошняя любоў Міці Махнарылава», 2023 г.

Шэраг прадстаўленых у экспазіцыі твораў у рознай ступені паказвае маральнае падзенне чалавека. Работы Сямёна Маталянца — гэта цікавыя сатырычныя замалёўкі, якія адлюстроўваюць чалавечыя загані, узведзеныя ў абсалют. Таксічны, маскулінны вобраз з кожным творам усё больш і больш страчвае аблічча чалавека. У выніку застаецца толькі класічны офісны касцюм. Выстаўка атрымала назву па аднайменнай карціне, на якой «Міці Махнарылаў» сядзіць на крэсле перад мыльнай пірамідай. Твор здаецца незавершаным, збоку стаяць фарба і пэндзаль, быццам намякаючы на працяг. А працяг знаходзіцца насупраць — гэта «Апошняя любоў Міці Махнарылава». Тут нават самы няўважлівы глядач прасочыць яркія змены ў знешнасці героя (ці антыгероя). З-за густой зялёнай поўсці амаль не відаць яго твару, змянілася постаць, а сам Міці Махнарылаў быццам

«Старэйшы», 2024 г.

патануў у крэсле. Упэўнены нахабны позірк змяніўся на здзічэлы. Герой, ці, як многія лічаць, альтэр-эга самога Сямёна Маталянца, нагадвае персанажа вядомых святых гісторый — зялёнага і злоснага Грынча.

У сваіх работах аўтар выкарыстоўвае не толькі звычайны алей, але і рознае футра, што надае вобразам рэалістычнасці. У некаторых творах прасочваюцца сілуэты знакамітых гістарычных дзеячаў і літаратурных герояў. Напрыклад, аматараў беларускай класікі, асабліва творчасці Якуба Коласа, зацікавіць карціна «Дзікі Палескі Лабановіч». На самай справе, гэта амаль што адзіны партрэт, на якім можна ўбачыць прыгожыя чалавечыя рысы. Астатнім персанажам пашчасціла менш. Яркую сатыру мастака можна прасачыць ужо ў назвах: «Мардэхаевіч», «Спадар Папугай Ара», «Леў Самуілавіч Парадны», «Старшыня Крыштал Шышка» і інш. Атмасфера выстаўкі нагадвае творы Мікалая Гогаля, дзе імя кожнага персанажа стала хадзячай назвай.

Прывабляе гледчага і незвычайнае «палатно», якое Сямён Маталянец выкарыстоўвае для большай часткі сваіх работ. На подпісах да карцін можна ўбачыць: «Алей, футра, крэсла»... Цікавая форма асноўных твораў падобнымі на арт-аб'екты. А яркія колеры быццам падкрэсліваюць нілі ўнутраны свет брутальных і жорсткіх персанажаў.

Сямён Маталянец гіпербалізуе вобраз сучаснага «антыгероя», імкнучыся паказаць сваё стаўленне да

«Бацька Дзікіх», 2023 г.

маскуліннага таксічнага вобраза, які зноў становіцца папулярным сродкам моладзі. Жорсткае футра — сімвал паглынальнай здзічэласці, якая крок за крокам ператварае чалавека ў звера. Спачатку здаецца, што гэта кавалачак барады ці шапкі, але з кожнай работай чысты, незатуманены позірк становіцца пустым і безнадзейным.

Выстаўка «Перадапошняя любоў Міці Махнарылава» дае магчымасць прааналізаваць уласныя ўчынкi, згадаць пра маральныя прычыпы і паразважць пра вобразы «героюў» і «антыгероюў» у сучасным грамадстве.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА,
фота аўтара

«Сільван у жоўтым касцюме 1937», 2024 г.

зваротная сувязь

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты».

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча — сустрэча з даследчыкам беларускага мастацтва, аглядалнікам газеты «Культура» Зміцерам Юркевічам.

На розны густ

Па буднях у праграме «Літаратурная анталогія» — аповесць Алеся Савіцкага «Карабін». У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чацвёртага».

У праграме «Прачулым радком» у выхадныя — вершы Янкі Сіпакова.

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Штогучар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам новага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звезда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзеі
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы скартар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індыўдуальны;
63815 — індыўдуальны льготны
да настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

1 ліпеня
70-гадовы
юбілей
адзначыў
Уладзімір
Цанунін.

8 ліпеня
65-годдзе
святуе
Уладзімір
Андрыевіч.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звезда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
04.07.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 706

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вытлумача і не рэдакуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

